

Tulevaisuusvaliokunta

Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa (VNS 3/2020 vp): Asia on saapunut tulevaisuusvaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty ulkoasiainvaliokuntaan, hallintovaliokuntaan, liikenne- ja viestintävaliokuntaan, maa- ja metsätalousvaliokuntaan, sivistysvaliokuntaan, sosiaali- ja terveystieteiden valiokuntaan, talousvaliokuntaan, työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan ja ympäristövaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunnot

Asiasta on annettu seuraavat lausunnot:

- ympäristövaliokunta YmVL 2/2021 vp
- hallintovaliokunta HaVL 2/2021 vp
- maa- ja metsätalousvaliokunta MmVL 3/2021 vp
- sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta StVL 2/2021 vp
- sivistysvaliokunta SiVL 3/2021 vp
- työelämä- ja tasa-arvovaliokunta TyVL 4/2021 vp
- ulkoasiainvaliokunta UaVL 3/2021 vp
- liikenne- ja viestintävaliokunta LiVL 13/2021 vp
- talousvaliokunta TaVL 18/2021 vp

Valiokunnassa olivat kuultavina:

- arktinen ja antarktinen suurlähettiläs Petteri Vuorimäki, ulkoministeriö
- erikoistutkija Seita Romppanen, Suomen ympäristökeskus
- tutkijatohtori Panu Pihkala, Helsingin yliopisto
- professori Irmeli Mustalahti, Itä-Suomen yliopisto
- professori Lasse Peltonen, Itä-Suomen yliopisto
- professori Pami Aalto, Tampereen yliopisto
- professori Petri Tapio, Turun yliopisto
- professori Maija Setälä, Turun yliopisto
- yliopistotutkija Teija Koskela, Turun yliopisto
- puheenjohtaja Laura Hildén, Nuorten Agenda2030 -ryhmä
- puheenjohtaja Sofia Savonen, Nuorten Agenda2030 -ryhmä

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

- toimitusjohtaja Mikael Maksimow, QHeat
- toimitusjohtaja Pasi Vainikka, Solar Foods Oy
- COO Juha Vartiainen, IQM
- Chief Activist Office Mikael Westerlund, Origin by Ocean
- toimitusjohtaja Petri Alava, Infinited Fiber
- toimitusjohtaja Ilari Abdeen, Kivra Oy
- toimitusjohtaja Jerry Pasanen, Suomen Avustajapalvelut Oy

Valiokuntaan ovat saapuneet kirjalliset lausunnot:

- neuvotteleva virkamies Milla Kouri, valtiovarainministeriö
- johtaja Mika Pyykkö, työ- ja elinkeinoministeriö
- Valtiontalouden tarkastusvirasto
- johtaja Mika Aaltola, Ulkopoliittinen instituutti
- Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunta
- Suomen Luontopaneeli
- tutkija Jani Lukkarinen, Suomen ympäristökeskus
- tutkimuspäällikkö Katriina Soini, Luonnonvarakeskus
- Suomen IPCC-työryhmä, Ilmatieteen laitos
- Tilastokeskus
- Luonnonvarakeskus
- tutkimusprofessori Tuomas Pekkarinen, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT
- tutkimusjohtaja Tero Kuusi, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA
- johtaja, tutkimusprofessori Anna Rotkirch, Väestöliitto ry
- Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- Akava ry
- STTK ry
- Teknologiateollisuus ry
- vastuullisuusasiantuntija Elina Kamppi, Finanssiala ry
- aluekehitysasiantuntija Minna Komulainen, Kainuun liitto
- professori Matti Kuittinen, Aalto-yliopisto
- professori Arto O. Salonen, Itä-Suomen yliopisto
- professori Kai Hakkarainen, Helsingin yliopisto
- ympäristökasvatuksen dos., yliopistonlehtori Lili-Ann Wolff, Helsingin yliopisto
- Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti
- professori Eva Heiskanen, Helsingin yliopisto
- tutkimusjohtaja Kati Rantala, Helsingin yliopisto
- professori Suvi Salmenniemi, Turun yliopisto
- apulaisprofessori Hanna Silvola, Hanken Svenska handelshögskolan
- KTT, tutkija Paavo Järvensivu, BIOS-tutkimusyksikkö
- professori Markku Sotarauta, Tampereen yliopisto
- työelämäprofessori Olli Kangas, Turun yliopisto
- Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto
- tutkimusaluejohtaja Annica Isacsson, Haaga-Helia Ammatillinen opettajakorkeakoulu
- professori Mirjamaija Mikkilä-Erdmann, Oppimisen ja opetuksen tutkimuskeskus CERLI, Turun yliopisto

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

- suunnittelupäällikkö Erkka Laininen, Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö - OKKA-säätiö
- kestävän kehityksen johtaja Rilli Lappalainen, Suomalaiset kehitysjärjestöt - Finnish Development NGOs Fingo ry
- verkostojohtaja Anu-Katriina Perttunen, Creative Finland
- tulevaisuudentutkija Risto Linturi, R. Linturi Oyj
- toimitusjohtaja Kimmo Lipponen, Finnish Business & Society ry (FIBS)
- professori (emeritus) Jouni Välijärvi

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Valtioneuvosto antoi Agenda2030-selonteon (VNS 3/2020 vp) eduskunnalle syysistuntokaudella 2020. Lausuntovaliokuntien asiantuntijakuulemiset jatkuivat kevätistuntokauden 2021 loppuun asti. Lausuntojen valmistumisaikatauluun vaikuttivat eduskunnan käyttöön ottamat koronarajoitukset. Varsinkin kevätistuntokaudella 2021 eduskunta rajoitti käsiteltäviä asioita niin kutsuttuihin koronalakeihin, mikä hidasti kaikkien muiden asioiden käsittelyä. Pitkän käsittelyajan vuoksi monet Agenda2030-selonteossa tavoitteena mainitut toimenpiteet ovat ehtineet jo käynnistyä tai edetä pitkälle ja myös maailmantilanne on voinut joidenkin painotusten osalta muuttua. Tulevaisuusvaliokunta pyrkii ottamaan tämän viiveen vaikutukset huomioon mietinnössään.

Valtioneuvoston Agenda2030-selonteko

Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta, *Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa* (VNS 3/2020 vp) sisältää katsauksen Suomen tilanteeseen Agenda 2030 -toimenpideohjelman toimeenpanossa sekä kuvauksen siitä, miten hallitusohjelman strategiset kokonaisuudet edistävät Suomen kestävän kehityksen tavoitteita.

Tilannekuva perustuu kansainvälisiin Agenda2030-indikaattoreihin, kansalliseen kestävän kehityksen politiikan Polku2030-kokonaisarvioon (2019), kansallisiin kestävän kehityksen indikaattoreihin (kymmenen seurantakoria ja noin neljäkymmentä indikaattoria) sekä myös hallitusohjelman toteutumisen seurantamittareihin. Agenda2030-toimenpideohjelman edistymistä ja suunnitelmia ovat arvioineet myös Kestävän kehityksen kansalaisraati ja Kestävyyspaneeli.

Selonteossa käydään järjestelmällisesti läpi kaikki Agenda2030:n 17 tavoitetta niin, että jokaisen tavoitteen kohdalla kuvataan:

1. Suomen nykytilanne,
2. hallituksen tavoitteet ja toimet,
3. globaalivastuun toteuttaminen.

Selonteon lopussa kuvataan lyhyesti Agenda2030-toimenpideohjelman kansallisen toteutuksen organisointia sekä ylivaalikautista kestävän kehityksen politiikkaa.

Asiantuntijoiden luonnehdinnat selonteosta

Mietintöä valmistellessaan tulevaisuusvaliokunta kuuli asiantuntijoita:

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

- politiikkajohdonmukaisuudesta ja Agenda 2030-toimenpideohjelman tavoitteiden välisiä synergioista ja jännitteistä,
- kestävyysmurroksen kansainvälisestä kontekstista,
- kestävyysmurroksen seurannasta,
- alueiden ja väestön roolista kestävyysmurroksessa,
- taloudesta, teknologiasta ja kasvuyrityksistä kestävyysmurroksessa,
- kestävyysmurroksen arjesta ja osallistumisesta sekä
- kestävyysmurroksen edellyttämästä osaamisesta.

Lausunnon tulevaisuusvaliokunnalle Agenda2030-selonteosta antoivat myös hallintovaliokunta, liikenne- ja viestintävaliokunta, maa- ja metsätalousvaliokunta, sivistysvaliokunta, sosiaali- ja terveysvaliokunta, talousvaliokunta, työelämä- ja tasa-arvovaliokunta, ulkoasiainvaliokunta sekä ympäristövaliokunta.

Lausunnoissaan valiokunnat käsitelivät muun muassa rakenteellisia ja systeemisiä muutoksia esimerkiksi maataloudessa, energiassa, liikenteessä ja kiertotaloudessa; julkisen talouden tasapainoa ja julkisia hankintoja; kestävä kasvun mahdollisuuksia; kulttuuri- ja hyvinvointipalveluita; osaamista, tutkimusta, kehittämistä ja innovaatioita; tasa-arvoa ja oikeudenmukaista siirtymää; suomalaisen tuotannon ja kulutuksen globaaleja vaikutuksia; tavoitteiden keskinäisriippuvuuksia ja ilmiölähtöistä toimintamallia; mittareita ja arviointia; tavoitteisiin liittyviä tiekarttoja ja osallistamista; yritysten roolia; kuntien roolia; maaseudun elinvoimaisuutta; covid-19-pandemian vaikutuksia; metsäkatoa sekä Itämeren ja muiden vesistöjen tilaa.

Selonteosta lausuneet valiokunnat yhtyivät selontekoon siinä, että Suomi on maavertailuissa kestävä kehityksen kärkimaita ja onnistunut yleisesti ottaen hyvin Agenda2030:n päätavoitteiden toteuttamisessa. Suomen erityisinä vahvuuksina lausunnoissa mainitaan muun muassa yhteiskunnan eri toimijoiden laaja-alainen osallistaminen, demokratian sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen, yhteiskuntarauha ja arjen turvallisuus. Suomessa myös luotetaan viranomaisiin ja oikeusjärjestelmään.

Tulevaisuusvaliokunnan kuulemat asiantuntijat puolestaan kiittivät selontekoa selkeydestä ja kattavuudesta; aiemmin luotujen politiikkaperiaatteiden, kansainvälisen näkökulman ja kansalaisten osallistumisen huomioimisesta; kaikkiin 17 kestävyystavoitteeseen sitoutumisesta; luonnon kantokyvyn ylittymisen ja ylikulutuksen ongelmallisuuden tunnustamisesta; verotuksen reilouden käsittelystä; yksityisen rahoituksen, teknologian ja innovaatioiden ja kansainvälisen viennin merkityksen esillä pitämisestä; tiekartan valmistelusta; ja kestävä kehityksen raportoimisesta selonteon muodossa.

Kritiikkinä asiantuntijat toivoivat selonteolta selkeämpää näkemystä kestävyysmurroksen sistemisestä luonteesta ja tähän liittyvistä tuotannon rakenteiden ongelmista sekä murroksen avaamista mahdollisuuksista. Asiantuntijat kritisoivat myös selonteon vähäistä pyrkimystä arvioida kestävä kehityksen tavoitteiden ristiriitaisuuksia tai positiivisia yhteisvaikutuksia, toimien riittävyyttä ja taloudellista toteutettavuutta, alue- ja väestönkehitystä ja niiden muutostekijöitä, pitkän aikavälin riskejä ja talouskasvun ja kestävyuden välistä ristiriitaa.

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

Selonteosta todettiin myös puuttuvan yhteiskunnan hiljaisimpien näkökulma, toimien taloudellisten vaikutusten arviointi, tavoitteet rajojen ulkopuolelle ulottuvien negatiivisten ympäristövaikutuksien vähentämisestä ja näkemys sääntelystä, jolla edistettäisiin systeemistä kestävyysmurrosta tukevia teknologioita.

Lisäksi selonteon tulisi asiantuntijoiden mukaan ulottua ajassa eteen- ja taaksepäin yli hallituskausien. Tähän liittyen tulisi pyrkiä muun muassa selventämään selonteon ja hallituksen tietokartan roolia ja merkitystä eri hallinnonalojen toiminnan ohjauksessa. Jatkossa selonteon toivottiin kuvaavan kattavasti ja kriittisesti nykytilaa sekä esittävän, mitä toimia on tehty verrattuna edelliseen selontekoon, kuinka hyvin toimeenpano on tehonnut ja missä ei ole onnistuttu.

Suomen suurimmiksi haasteiksi toimintaohjelman toteutuksessa selonteossa itsessään mainitaan ilmastotoimet, kestävämmät kulutus- ja tuotantotavat, luonnon monimuotoisuuden hupeneminen, merien ja vesistöjen tila sekä kehitys yhteistyörahoituksen matala taso.

Mietinnössään tulevaisuusvaliokunta keskittyy systeemisen kestävyysmurroksen johtamiseen sekä toivon viestiin.

Kestävän kehityksen kansallisen toimeenpanon institutionaalinen rakenne

Hallituksen kestävä kehityksen työtä ohjaavat hallitusohjelma, hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelma ja valtioneuvoston Agenda2030-selonteko. Selonteon mukaan tärkeimmät hallinnon osallistumisen ja toteuttamisen foorumit ovat säännöllisesti kokoontuvat kansliapäällikkökokous, kestävä kehityksen koordinaatioverkosto, kansallinen kestävä kehityksen seurantaverkosto sekä esikuntaverkosto. Kaikki ministeriöt ovat edustettuina näissä verkostoissa.

Edellisen vaalikauden lopussa, vuosina 2018—2019, toteutettiin myös kokonaisvaltainen kestävä kehityksen politiikka-arviointi (Polku2030). Arvioinnin tarkoituksena oli vahvistaa tulevan hallituksen tietopohjaa Suomen kestävä kehityksen keskeisistä haasteista ja vaikuttavista politiikkatoimista. Arviointi toteutettiin VN TEAS -rahoituksella selvityshankkeena. Arvioinnilla ei ole pysyvää rahoitusta.

Agenda2030-selonteon jälkeen hallitus on jo laatinut keväällä 2020 oman kestävyystiekarttansa ja käynnistänyt siihen liittyvän jatkovalmistelun.

Agenda2030-selonteko on YK:n globaalin Agenda 2030 -toimintaohjelman tavoitteisiin liittyvien Suomen kansallisten toimenpiteiden toimeenpanosuunnitelma, jonka eduskunta käsittelee. Mietintövaliokuntana eduskunnassa toimii tulevaisuusvaliokunta, jolle muut valiokunnat voivat halutessaan antaa lausunnon. Eduskunnan mietinnössä esittämät lausumat tuovat jatkuvuutta kestävä kehityksen työhön, sillä niiden toteutumista tarkastellaan vuosittain hallituksen vuosikertomuksen käsittelyn yhteydessä, ja ne ohjaavat myös seuraavan hallituksen Agenda2030-selonteon laatimista.

Eduskunnan ohella toinen ylivaalikautisen jatkuvuuden kannalta keskeinen elin on Kestävän kehityksen toimikunta, jonka päätehtävänä on osallistaa suomalaista yhteiskuntaa laajasti kestävä kehityksen edistämiseen. Kestävän kehityksen toimikunta kokoaa yhteiskunnan toimijat vuoro-

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

puheluun keskenään ja hallituksen kanssa kestävän kehityksen kannalta keskeisistä kysymyksistä sekä siitä, miten niitä voidaan edistää eri toimijoiden toimilla.

Hallitus perusti Kestävän kehityksen toimikunnan vuonna 1993. Perustamisen taustalla oli Suomen kestävän kehityksen politiikan muotoilu ja koordinaatio muun muassa YK-vetoiseen Rio-prosessiin liittyen. Kestävän kehityksen toimikunnan pääsihteeristö siirrettiin vuonna 2016 ympäristöministeriöstä valtioneuvoston kansliaan. Ajatuksena oli, että valtioneuvoston kansliasta koordinoituna kestävä kehitys ei identifioituisi niin vahvasti vain ympäristöasiaksi ja valtioneuvoston kanslialla olisi asemaansa perustuen ympäristöministeriötä vahvempi vipuvoima suhteessa muihin hallinnonaloihin.

Vuoden 2021 aikana Kestävän kehityksen toimikunnassa valmistellaan kansallista Agenda2030-tiekarttaa, joka on koko yhteiskunnan tasolla tehty suunnitelma Agenda2030:n tavoitteiden saavuttamiseksi. Kestävän kehityksen toimikunta on kevään 2021 aikana tunnistanut kuusi muutosaluetta, jotka vaikuttavat samanaikaisesti useisiin Agenda2030 tavoitteisiin ja joiden ympärille toimikunnan työ tulevana vuosina jäsentyy. Nämä kuusi muutosaluetta muodostavat tulevan tiekartan ytimen:

1. Hyvinvointia edistävä ruokajärjestelmä
2. Kestävä energiajärjestelmä
3. Monimuotoisuutta ja hiilineutraaliutta vahvistava metsien, vesien ja maan käyttö
4. Sivistys, oppiminen ja kestävät elämäntavat
5. Terveys, hyvinvointi ja yhteiskunnallinen osallisuus
6. Hyvinvointia edistävä talous ja työ sekä kestävä kulutus

Kestävän kehityksen toimikunnan rinnalla toinen merkittävä yhteiskunnallisen osallisuuden foorumi on Kehityspoliittinen toimikunta. Kehityspoliittisesta toimikunnasta on tällä hallituskaudella annettu asetus, joka tekee toimikunnasta pysyvän, parlamentaarisesti ja yhteiskunnallisesti edustavan neuvon antavan elimen. Kehityspoliittisen toimikunnan päätehtäviä ovat muun muassa kestävään kehitykseen liittyvästä globaali vastuu ja kehityspoliittisen vaikuttavuuden vahvistaminen.

Kestävän kehityksen ja varsinkin Agenda2030-toimenpideohjelman institutionaalisia rakenteita koordinoidaan valtioneuvoston kansliasta: pääministeri johtaa Kestävän kehityksen toimikuntaa, ja valtioneuvoston kanslian strategiaosaston kestävän kehityksen pääsihteeristö tukee sekä Kestävän kehityksen toimikunnan että valtioneuvoston Agenda2030-työtä valmisteluun, raportointiin ja seurantaan liittyvin toimin. Kestävän kehityksen pääsihteeristö koostuu parhaillaan kahdesta senioritason asiantuntijasta, määräaikaisestä asiantuntijasta sekä korkeakouluharjoittelijoista.

Tulevaisuusvaliokunnan edellisessä Agenda2030-mietinnössä (TuVM 1/2018 vp — VNS 1/2017 vp) oli lausuma, jossa edellytettiin, että Agenda2030-toimenpideohjelman kannalta oleellisia valtioneuvoston kanslian henkilöstöresursseja koordinaatiossa vahvistetaan. Näin myös tapahtui. Lausuman poistamisen jälkeen (TuVL 4/2020 vp — K 1/2020 vp) kestävän kehityksen pääsihteeristön henkilöstöresursseja on kuitenkin vähennetty.

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

Kestävän kehityksen tietopohjan kokoamisessa tukena ovat myös tiedepaneelit, kuten Kestävyyspaneeli, Ilmastopaneeli ja Luontopaneeli. Näiden lisäksi kestävän kehityksen työtä tekevät Nuorten Agenda2030-ryhmä, Ilmastopolitiikan pyöreä pöytä ja Kansalaisraati. Kansalliseen kokonaisuuteen kytkeytyy myös niin kutsuttu sitoumustyökalu. Yhteiskuntasitoumuksessa kansalaiset, yritykset, kunnat ja muut toimijat voivat sitoutua edistämään kestävästä kehitystä kaikessa työssään ja toiminnassaan konkreettisin teoin. Sitoumus2050-sivulta löytyvät myös ympäristöministeriön hallinnoimat Green dealit, joissa toimialat sitoutuvat vapaaehtoisin toimin ratkaisemaan ongelmia, jotka muuten edellyttäisivät uutta sääntelyä.

Monet yllä mainituista toimijoista toimivat itsenäisesti. Ilmastopolitiikan pyöreä pöytä on perustettu hallitusohjelmaan liittyen vain täksi vaalikaudeksi, toiset ovat pysyvämpiä. Osa toimijoista on pääministerivetoisia, toiset esimerkiksi jonkin ministeriön, kuten ympäristöministeriön, perustamia. Kestävyyspaneeli on alun perin Sitran (2013) käynnistämä (Kestävän kehityksen asiantuntijapaneeli), mutta vuodesta 2018 lähtien sitä on koordinoanut Sitran ja valtioneuvoston kanslian avulla Syken, Luken ja Helsingin yliopiston kestävyystieteen instituutin (Helsus) asiantuntijoista koostuva sihteeristö.

Myös esimerkiksi Talousneuvostolla, Talouspolitiikan arviointineuvostolla, Lainsäädännön arviointineuvostolla ja Teknologianeuvottelukunnalla voidaan katsoa olevan kestävän kehityksen edistämiseen sekä myös Agenda2030-toimenpideohjelmaan liittyviä tehtäviä. Kestävän kehityksen ja kestävän kasvun tietopohjaa rakennetaan myös Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen ohjelmilla ja hankkeilla sekä valtioneuvoston VN TEAS -rahoituksella toteutettavilla hankkeilla.

Ministerityöryhmät ovat hallituksen luoma uusi väline poikkihallinnollisten asioiden käsittelyyn ja päätöksentekoon. Ministerityöryhmät valmistelevat asioita poikkihallinnollisesti ja politiikkajohdonmukaisesti ennen kuin ne menevät valtioneuvoston yleisistuntoon päätettäviksi. Parhailaan on 8 ministerityöryhmää, joista esimerkiksi ilmasto- ja energiapoliittinen työryhmä hyödynää työssään Ilmastopaneelin arvioita.

Tulevaisuusvaliokunta toteaa, että Agenda2030-selonteon ja laajemmin ajateltuna Suomen kestävän kehityksen ja kestävän kasvun politiikan taustalla on laaja institutionaalinen rakenne ja moniulotteinen toimintamalli. Toimenpiteitä suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat lukuisat toimikunnat, paneelit, raadit, pyöreät pöydät sekä tutkimus- ja työryhmät. Työtä ohjaavat erilaiset ohjelmat, strategiat, tiekartat sekä seuranta- ja arviointi-indikaattorit.

Tulevaisuusvaliokunnan mielestä toimijoiden ja toimintojen moninaisuus kertoo suomalaisen yhteiskunnan laaja-alaisesta ja pitkäjänteisestä sitoutumisesta kestävän kehityksen edistämiseen. Samalla kuitenkin kasvaa riski päällekkäiselle työlle, siiloutumiselle sekä sille, että tehtyä työtä ei hyödynnetä täysimääräisesti. Samankaltainen tilanne oli jokin vuosi sitten myös ennakkoinnin suhteen. Ennakointitietoa tuotettiin laajasti monen eri toimijan toimesta, mutta tiedon käyttö oli vähäistä ja epäsystemaattista. Tilannetta parannettiin perustamalla koordinaatioelin (Ennakointiluotsi) ja kehittämällä Kansallisen ennakointiverkoston (KEV) toimintaa sekä uudistamalla tulevaisuusselontekokäytäntöä kaksi-

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

vaiheiseksi ja kiinnittämällä tulevaisuusselonteko paremmin ministeriöiden jatkuvaan ja yhteiseen ennakointiin.

Tulevaisuusvaliokunta esittää, että jatkossa Agenda2030-selonteossa on kuvattava yksityiskohtaisemmin, miten Agenda2030-toimenpideohjelma kiinnittyy Suomen muuhun kestävän kehityksen politiikkaan ja miten Agenda2030-toimenpideohjelmassa hyödynnetään eri sidosryhmien tuottamaa tietoa.

Tulevaisuusvaliokunta muistuttaa, että Agenda2030-toimepideohjelmaa ja Kestävän kehityksen toimikunnan työtä koordinoidaan valtioneuvoston kansliassa samalla, kun käytännön työtä toimenpiteiden kanssa tehdään kaikissa ministeriöissä sekä lukuisten itsenäisten sidosryhmien toimesta. Tämän monitoimijaisen ja poikkisektoraalisen työn koordinoiminen ja tekemisen edellyttämät resurssit pitää priorisoida paremmin valtioneuvoston kansliassa, ministeriöissä ja myös muiden keskeisten sidosryhmien osalta.

Tulevaisuusvaliokunta huomauttaa myös, että lainsäädännön vaikutusten arviointi sekä etu- että jälkikäteen kestävän kehityksen näkökulmasta on tärkeää politiikkajohdonmukaisuuden varmistamiseksi. Myös tämän arvioinnin resurssit on varmistettava.

Systeemisen kestävyysmurroksen johtaminen

Tarve systeemisen kestävyysmurroksen aikaansaamiselle näkyy läpileikkaavana teemana niin selonteossa kuin lausuntovaliokuntien ja asiantuntijoiden lausunnoissakin. Siksi tulevaisuusvaliokunta keskittyy lausunnossaan erityisesti systeemisen kestävyysmurroksen johtamiseen.

Asiantuntijakuulemisten sekä lausuntovaliokuntien lausuntojen perusteella systeemisen kestävyysmurroksen johtaminen edellyttää:

- strategista visiota,
- tavoitteiden priorisointia,
- politiikkajohdonmukaisuutta,
- ohjaavaa mittaristoa,
- koulutusta ja tutkimusta,
- osallisuuden ja oikeudenmukaisuuden varmistamista,
- teknologian hyödyntämistä,
- strategisten liiketoimintaekosysteemien kehittämistä sekä
- Suomen profiloitumista kansainvälisenä toimijana.

Omana kokonaisuutenaan valiokunta käsittelee lisäksi toivon sanoittamista. Kestävän kehityksen viestinnässä on pyrittävä tuomaan esiin myös kestävyysmurrokseen liittyviä positiivisia ja merkityksellisyiden kokemusta tukevia asioita. Tällä on suuri merkitys kansalaisten turvallisuuden tunteelle, sitoutumiselle sekä henkiselle ja fyysiselle jaksamiselle. Tämän tunnejohtamisen merkitys ja tarve tuli esille myös asiantuntijalausunnoissa.

Strategisen vision tarve: Tulevaisuusvaliokunnan asiantuntijakuulemisissa korostui ympäristön nopeasti huononeva tila planeetallamme. Maailman talousfoorumin mukaan ilmastonmuutoksen torjunnan epäonnistuminen ja luonnon monimuotoisuuden romahdus ovat nousseet kuuden vaka-

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

vimman ihmiskuntaa uhkaavan riskin joukkoon. Tulevaisuusvaliokunnalle ekologisesta kestävydestä lausuneiden asiantuntijoiden perusviestin voi tiivistää jopa niin jyrkästi, että järjestelmämurros tapahtuu väistämättä. Voimme valita vain sen, annammeko murroksen tapahtua ekologisena ja yhteiskunnallisena romahduksena vai pyrimmekö hallitsemaan sitä kestävyysmurroksena, joka vie kohti uudenlaista, uusiutuvien resurssien varassa kiertotaloudellisesti järjestettyä työtä, teollisuutta, kulutusta ja arkea.

Vaikka useita asiantuntijalausuntoja sekä ympäristövaliokunnan, maa- ja metsätalousvaliokunnan, sivistysvaliokunnan, ulkoasiainvaliokunnan ja talousvaliokunnan lausuntoja yhdistää näkemys esimerkiksi liikenteessä, energiantuotannossa, ruokajärjestelmässä ja kiertotalouden edistämisessä tarvittavien systeemisten muutosten raskaudesta, useimmat toteavat muutosten olevan samalla myös merkittävä taloudellinen mahdollisuus ja tulevaisuusinvestointi kestävään työllistävään kasvuun.

Kestävän kehityksen kansalaisraati on priorisoinut erityisesti ympäristön tilaan liittyviä kysymyksiä, mutta nostanut samalla esiin nuorten heikkenevän lukutaidon sekä sosiaaliseen eriarvoisuuteen liittyviä huolia. Useat tulevaisuusvaliokunnan kuulemat asiantuntijat totesivat sosiaalisesta kestävydestä ja murroksen oikeudenmukaisuudesta huolehtimisen olevan yhteiskunnallisesti hallinnassa pysyvän kestävyysmurroksen edellytys. Tätä painotti lausunnossaan myös työelämä- ja tasa-arvovaliokunta.

Ympäristövaliokunnan, maa- ja metsätalousvaliokunnan, sivistysvaliokunnan, työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan sekä liikenne- ja viestintävaliokunnan lausuntoihin liittyi eriyvä mielipide työllisyyspolitiikasta sekä ilmasto- ja energiapolitiikasta. Työllisyyspolitiikan osalta eriyvässä mielipiteissä epäiltiin EU:n ja Suomen ilmastotavoitteiden vaarantavan Suomen teollisuuden toimintakykyä ja sitä kautta työpaikkoja ja muistutettiin, että käynnissä on ilman kestävyysmurrostakin merkittävä työn muutos. Energia- ja ilmastopolitiikassa eriyvän mielipiteen esittäjät edellyttivät yli vaalikausien kestävää johdonmukaisuutta, vakautta ja ennustettavuutta, korkeaa omavaraisuusastetta, huoltovarmuutta sekä hinnaltaan edullista energiaa. Myös ulkoasiainvaliokunnan lausuntoon liittyi eriyvä mielipide, jossa arvosteltiin kehitysyhteistyörahoituksen lisäämistä huonon talouskehityksen aikana sekä vaadittiin tiukempien reunaehtojen asettamista kehittyvien maiden hankkeisiin kohdistetulle rahoitukselle. Lisäksi Suomen globaaliin ilmastojohtajuuden katsottiin edellyttävän aktiivisia toimia väestönkasvua vastaan, koska maapallon lisääntyvä väestö yhdistettynä elintason jatkuvaan nousupyrkimykseen on omiaan lisäämään päästöjä ja ympäristön räsitusta.

Hallintovaliokunta tarkasteli vastaavasti lausunnossaan myös maahanmuuton kielteisiä seurauksia, kuten esimerkiksi laitonta maahantuloa, ihmissalakuljetusta, rajat ylittävää huume- ja asekauppaa sekä terrorismia ja väkivaltaista ekstremismia.

Tulevaisuusvaliokunta korostaa, että kestävyysmurroksen johtaminen edellyttää arvokeskustelua siitä, mistä voimme olla yhtä mieltä ja mitkä ovat tärkeimmät prioriteetit.

Tulevaisuusvaliokunta huomautti jo lausunnossaan EU:n vihreän kehityksen ohjelmasta (TuVL 1/2020 vp — E 61/2019 vp), että ”kestävään kehitykseen sisältyy merkittäviä poliittisia jakolinjoja sekä kansallisesti että kansainvälisesti” Ja että ”edes Suomessa ei vallitse

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

poliittista yksimielisyyttä hiilineutraalisuuden, EU:n yhteistyön syventämisen tai EU:n tai Suomen vihreän siirtymän edelläkävijyyden tavoiteltavuudesta. Sen sijaan ympäristöteknologiaa valmistavien yritysten kilpailukyyn ja osaamisen vahvistamista, uuden teknologian kehittämistä sekä kestävästä työllistävästä kasvusta ja arjen hyvinvointia lisääviä sosiaalisia innovaatioita tukevat tavalla tai toisella kaikki osapuolet.”

Tulevaisuusvaliokunta toteaa, että nämä jakolinjat ja jännitteet ovat tulleet näkyville myös Agenda2030-mietintöä tehdessä esimerkiksi joidenkin lausuntovaliokuntien lausuntoihin jätettyinä eriävinä mielipiteinä.

Tulevaisuusvaliokunta muistuttaa, että monimutkaisessa asiassa kyse ei useinkaan ole siitä, kuka on väärässä ja kuka oikeassa, vaan erilaisia vaihtoehtoisia näkökulmia ja painoituksia on useita. Suomalaisen kansalaisyhteiskunnan on kyettävä käymään avointa keskustelua niin kestävyysmurroksen hyvistä kuin huonoistakin seurauksista.

Tavoitteiden priorisointi: Tulevaisuusvaliokunnan saamista asiantuntijalausunnoissa nousi esiin kaksi pullonkaulaa ja viisi merkittävää tulevaisuuskysymystä, jotka on huomioitava kestävästä kehityksestä toimeenpantaessa ja kestävyysmurrosta johdettaessa.

Ensimmäinen pullonkaula on lukuisissa asiantuntijalausunnoissa sekä myös maa- ja metsävaliokunnan, ympäristövaliokunnan sekä työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan lausunnoissa esiin nostettu ekologinen velka.

Vaikka Suomi on ollut Agenda2030-toimenpideohjelman YK:n vuosittaisissa *Sustainable Development Report* -arvioissa kolmen parhaan maan joukossa ja tänä vuonna (2021) jopa paras, Suomen sijoitus 193 maan kestävyysvertailussa tipahtaa sijalle 135, kun mitataan sitä, millainen vaikutus omilla toimillamme on muiden valtioiden kykyyn saavuttaa kestävyystavoitteet. Tämä johtuu osittain pohjoisessa maassa tarvittavasta lämmitysenergiasta sekä pitkistä välimatkoista, mutta myös elämäntapamme kytkeytymisestä globaaliin massakulutuskulttuuriin, johon liittyen suomalainenkin kulutus synnyttää ulkomailla huomattavia päästöjä ja massiivista luonnonvarojen, kuten esimerkiksi veden, käyttöä.

Suomen ekologisen velkaantumisasasteen eli Suomen maapallon luonnonvaroista käyttämän osuuden todettiin olevan vuoden 2021 luvuilla laskettuna 265 %. Globaalin tilanteen kestämyyden takia ilmastokriisi sekä luontopääoman väheneminen tulisi useiden asiantuntijalausuntojen mukaan ottaa talouspolitiikan mallien osaksi samalla vakavuudella kuin talouskasvu, kulutus ja työllisyys.

Tulevaisuusvaliokunnalle ekologisesta velasta lausuneet asiantuntijat katsoivat kestävästä elämäntavan edellyttävän luonnonvarojen käytön kääntämistä velkaantumisuralta laskuun vuoteen 2035 mennessä ja ilmastopäästöjen vähentämistä yli 90 % vuoteen 2050 mennessä. Osa asiantuntijoista paikallisti ongelman siihen, ettei talouden rakenteissa luonnonresurssien tunnusteta asettavan rajaa talouskasvulle, minkä takia asiantuntijoiden mukaan on suhtauduttava kriittisesti oletukseen, jonka mukaan luonnonvarojen käyttö ja talouskasvu olisivat kestäväällä tavalla yhdistettävissä.

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

Myös talousvaliokunta totesi lausunnossaan siirtymän hiilineutraaliin hyvinvointiyhteiskuntaan edellyttävän systeemistä muutosta luonnonvarojen ylikulutuksen talousjärjestelmästä kohti materiaalien kierrätyksen taloutta.

Toinen pullonkaula on asiantuntijalausunnoissa ja myös talousvaliokunnan lausunnossa korostettu julkisen talouden rakenteellinen alijäämä ja siihen liittyvät julkisen velan kasvu, väestön ikääntymisen ja lasten määrän vähenemisen aiheuttama huoltosuhteen heikkeneminen, väestön keskittyminen kaupunkiseuduille sekä väestön alueellinen eriytyminen esimerkiksi koulutustason ja sukupuolten mukaan. Asiaa käsitelleistä lausunnoista heijastui yksimielisyys siitä, että näihin trendeihin liittyvä kehitys haastaa tulevaisuudessa sekä julkisten palveluiden rahoitus pohjan että saavutettavuuden.

Keskeisenä tulevaisuuskysymyksenä asiantuntijalausunnoista nousi esiin, miten kaupunkiseutujen ja muun maan suhde ymmärretään nyt ja jatkossa. Muutamat asiantuntijat huomauttivat selonteon olevan hyvin kaupunkikeskeinen. Maaseutumaisten alueiden, joita enemmistö Suomen pinta-alasta kuitenkin on, todettiin selonteossa näyttäytyvän pikemminkin raaka-aineiden varastoina ja kestävyysaasteiden aiheuttajina kuin paikkoina, joissa kestävyysratkaisuja tuotetaan. Myös maa- ja metsätalousvaliokunta korosti lausunnossaan maaseudun elinvoimaisuuden merkitystä Agenda2030-tavoitteiden saavuttamisessa ja näki sähkö-, liikenne- ja tietoliikenneverkosta huolehtimisen sille keskeisenä edellytyksenä. Eräänä ehdotuksena kaupunki/maaseutu -jännitteiden vähentämiseksi asiantuntijalausunnossa peräänkuulutettiin avointa keskustelua Suomen luonnonvarojen roolista globaalissa kestävyysmurroksessa.

Toisena tulevaisuuskysymyksenä useissa asiantuntijalausunnoissa sekä sivistysvaliokunnan ja hallintovaliokunnan lausunnoissa muistutettiin kuntien muodostavan sen tason, jolla on riittävästi resursoituna mahdollista toimeenpanna kestävyysmurrosta paikallisiin oloihin poikkihallinnollisesti räätälöiden niin kansalaisten arkeen kuin julkisiin hankintoihin kytkeytyvänä. SOTE-uudistus todettiin asiantuntijalausunnossa mahdollisuuksien ikkunaksi kuntien kansallisen tehtävän uudelleenmäärittelylle kestävä kehityksen jalkauttajina.

Kolmanneksi tulevaisuuskysymykseksi asiantuntijalausunnoista hahmottui yhteiskunnan lapsiystävällisyys ja lasten ja nuorten hyvinvoinnista huolehtiminen. Sivistysvaliokunta sekä työelämä- ja tasa-arvovaliokunta muistuttavat lausunnoissaan, että kyse ei ole pelkästään lapsiystävällisyydestä, vaan laajemminkin ikäystävällisyydestä kestävyysmurroksessa ja yhteiskunnassa yleisemminkin.

Neljäntenä tulevaisuuskysymyksenä lausunnoissa näkyi teknologian rooli kestävässä kehityksessä. Useat asiantuntijat totesivat teknologisilla ratkaisuilla olevan kestävässä kehityksessä välttämätön ja Suomen kannalta tärkeä rooli.

Viidentenä tulevaisuuskysymyksenä asiantuntijalausunnoissa vedottiin kulttuurisen näkökulman nostamiseksi ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden rinnalle, sillä murrokselliset ratkaisut edellyttävät huomion kiinnittämistä niihin tapoihin, arvoihin ja merkityksiin, joiden varassa elämäntapamme rakentuu. Esimerkiksi kulutuksen eetos on sulautunut kulttuuriimme, ja koska kulutuskulttuuria olisi kestävyysmurroksessa suunnattava kiertotalouteen, muutok-

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

sen on tapahduttava myös yksilöiden identiteetissä ja toimintakyvyssä, joihin puolestaan vaikuttavat yhteisöllisessä toiminnassa ilmenevät kulttuuriset tavat, tottumukset ja arvostukset.

Kestävyysmurroksen kulttuurin tukemiseksi olisi joidenkin asiantuntijoiden mukaan syytä vahvistaa tieteidenvälistä kestävyystutkimusta etenkin ihmistieteiden piirissä. Uusien merkitysten ja yhteyksien etsimisessä myös luovan alan toimijoilla voi olla monenlaista annettavaa. Kulttuurisia merkityksiä ja malleja luovan alan keinoin yhteisesti käsittelemällä voidaan esimerkiksi avartaa hyvinvointikäsitystä ja hakea synergioita eri kestävyystavoitteiden ratkaisemisen välillä.

Kestävyyden kulttuuriseen puoleen viitanneet osallisuuden ja oppimisen asiantuntijat pitivät tärkeänä luoda ihmisille mahdollisuuksia ja kyvykkyyttä käydä yhteistä arvokeskustelua siitä, mitä tarvitaan arvokkaaksi ja merkitykselliseksi koettuun elämään. Mitkä asiat ovat luovuttamattomia eli niin arvokkaita, ettei niiden voida antaa tuhoutua?

Tulevaisuusvaliokunnan mielestä kansallisesti merkittävimmät kestävyysmurroksen pulonkaulat ovat ekologinen velkaantuminen, muita Pohjoismaita alhaisempi työllisyysaste sekä väestö- ja aluekehityksestä johtuva kuormitus julkiselle taloudelle. Tähän kokonaisuuteen sisältyvät myös yksinäisyyteen, mielenterveyteen ja liikkumattomuuteen liittyvät ongelmat, jotka heikentävät yksilön hyvinvointia ja aiheuttavat myös suuria yhteiskunnallisia kustannuksia. Merkittäviä mahdollisuuksia puolestaan liittyy positiivista kädenjälkeä jättäviin eli myönteisiin kestävyysvaikutuksiin tuottaviin ratkaisuihin, jotka luovat kestävää työllistävää kasvua. Esimerkiksi kiertotalouteen liittyy suuria kestävä kasvun mahdollisuuksia. Kulttuurista kestävyttä ja henkistä resilienssiä voidaan vahvistaa kehittämällä yhteiskunnallista arvokeskustelua.

Tulevaisuusvaliokunta katsoo, että kunnat ja julkiset hankinnat ovat merkittävä kestävä kehityksen toimeenpanon ajuri.

Tulevaisuusvaliokunnan mielestä kuntien avainroolin parempi mahdollistaminen kestävä kehityksen tavoitteiden toimeenpanossa edellyttää, että valtioneuvoston kanslian kestävä kehityksen työn ja valtiovarainministeriön kuntapolitiikkatyön yhteyttä vahvistetaan.

Politiikkajohdonmukaisuus: Agenda2030-selontekoprosessissa politiikkajohdonmukaisuus on käsitelty linjakuutena Suomessa tehtävän työn ja Suomen globaalivastuun toteuttamisen välillä sekä valtioneuvoston suunnittelu-, budjetointi- ja raportointiprosessien keskinäisen synergian ja johdonmukaisuuden lisäämisenä. Työkaluina tässä ovat ministerityöryhmät, lainsäädännön arviointineuvosto sekä tutkimus- ja selvitystoiminta. Johdonmukaisuutta ja jatkuvuutta on lisätty sitomalla toimet vuosi- ja hallituskausisykleihin, kehittämällä seurantaan tukevia indikaattoreita sekä vahvistamalla laajempaa yhteiskunnallista osallistumista ja vastuunkantoa tukevia instituutionaalaisia järjestelmiä. Välttämättömänä kehittämistarpeena tulevaisuusvaliokunnan kuulemat asiantuntijat näkivät eri kestävä kehityksen tavoitteiden keskinäisten kytkentöjen ja järjestelmätason politiikkakysymysten tarkastelun, jotta voitaisiin ehkäistä negatiivisia ristivaikutuksia ja edistää samanaikaisesti useita kestävyystavoitteita.

Myös useat lausuntovaliokunnat nostivat suurella painoarvolla esiin poikkisektoraalisen politiikkajohdonmukaisuuden tärkeyden. Esimerkiksi talousvaliokunnan mukaan selonteko ei juurikaan

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

tarkastele sektorikohtaisten politiikkatoimien koherenssia eikä kansallisten, EU:n tason ja globaalien tason toimien liityntää toisiinsa. Siksi talousvaliokunta ehdotti lausunnossaan, että suunniteltujen toimenpiteiden keskinäisten suhteiden ja painotusten tarkastelu selkeyttäisi systeemisen muutoksen ja uudistumisen tarpeen arviointia. Myös ympäristövaliokunta muistutti, että johdonmukaisuus tulee ulottaa kansainväliseen sääntely-ympäristöön asti. Talousvaliokunnan mukaan eri tasot voivat parhaimmillaan muodostaa toisiaan tukevan ja johdonmukaisen kokonaisuuden. EU:n ajankohtaisten toimenpiteiden osalta talousvaliokunta kiinnitti erityistä huomiota EU:n elpymisvälineeseen. EU:n elpymisvälineen keskeisenä ajatuksena on varojen kohdistaminen kestäväan kasvuun laajasti ymmärrettynä. Maa- ja metsätalousvaliokunta puolestaan edellytti, että tulee myös huolehtia politiikkajohdonmukaisuutta tukevan tutkimustiedon tuottamisesta.

Politiikkajohdonmukaisuuden varmistamisessa monet lausuntovaliokunnat näkivät erityisen tärkeänä huomioida Agenda2030 -toimenpideohjelman tavoitteiden keskinäisriippuvuudet, yhteisvaikutukset ja näistä syntyvän eri osa-alueiden integrointitarpeen. Esimerkiksi ympäristövaliokunta katsoi hallitusohjelman ilmiölähtöisen lähestymistavan tukevan kokonaisnäkemystä, monen kestäväan kehityksen tavoitteen samanaikaista toteuttamista sekä yhteis-, ristikkäis- ja ulkoisvaikutusten tunnistamista. Sosiaali- ja terveysvaliokunta puolestaan kiinnitti huomiota siihen, että keskinäisriippuvuuksien tunnistamisesta huolimatta selonteossa käsitellään eri tavoitealueita toisistaan irrallisina eikä eri tavoitealueiden yhteyksiä eritellä, ja painotti tarvetta panostaa keskinäisriippuvuuksien tutkimukseen, jotta kokonaisvaikutuksia voidaan hallita ja tavoitteiden onnistumista arvioida. Ulkoasiainvaliokunta esitti, että tulevaisuuden selonteossa jokaisen tavoitteen osalta voisi kirjata selkeästi yhteydet muihin tavoitteisiin, mikä auttaisi tunnistamaan keskeisimmät yhteydet sekä havaitsemaan potentiaaliset tilanteet, joissa jonkin tavoitteen saavuttamiseksi tehtävät toimet vaikuttaisivat toisen tavoitteen saavuttamiseen kielteisesti. Maa- ja metsätalousvaliokunta piti tärkeänä, että selonteossa tarkastellaan kokonaiskestävyyttä eli samanaikaisesti sosiaalista, ekologista ja taloudellista kestävyyttä. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mukaan taloudellisen ja ekologisen kestävyuden rinnalla käytetyn sosiaalisen kestävyuden käsite sisältöineen jää vielä selonteossa määrittelemättä ja sitä tulisi täsmentää.

Ympäristövaliokunta, maa- ja metsätalousvaliokunta sekä liikenne- ja viestintävaliokunta kannattivat ylivaalikautisen Agenda 2030 -tiekartan tekoa pitkäjänteisyyden edistämiseksi ja hyväksyttävyyden vahvistamiseksi. Liikenne- ja viestintävaliokunta painotti lausunnossaan, että tiekartan valmistelussa ja muussa jatkotyössä tulee ottaa kattavasti huomioon myös digitalisaation tuomat hyödyt ja mahdollisuudet. Ulkoasiainvaliokunta kannatti yleisesti ottaen ylivaalikautisen perspektiivin omaksumista, ja työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan muistutti sidosryhmäyhteistyön tärkeydestä ylivaalikautisia tavoitteita ja niiden toteutusta suunniteltaessa.

Murrostoimien ennakoitava ja selkeä signaalointi talouden toimijoille on talousvaliokunnan lausunnon mukaan tärkeää, jotta toimijat voivat luottaa siihen, että investointeja kestävyysmurrokseen kannattaa tehdä. Myös tulevaisuusvaliokunnalle annetuissa asiantuntijalausunnoissa tuotiin vahvasti esiin signaaloinnin merkitys erityisesti kiertotaloudellistamisen kaltaisessa monivuosisikymmenisessä, vaalikausien yli jatkuvassa prosessissa. Aihetta tutkineen asiantuntijaryhmän mukaan tällaista prosessia on erityisen tärkeää tukea pitkäjänteisellä koordinaatiolla, jossa muutoksen suuntaa viestitään ja kysyntää terävöitetään muun muassa regulaation ja julkisten hankintojen avulla. Talousvaliokunta piti tärkeänä arvioida laajemmin myös yksityisen rahoituksen roolia. Talousvaliokunnan mukaan sijoittajien ohjaamisessa erityisen merkityksellinen on etenkin

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

Euroopan kestävän rahoituksen taksonomia, joka määrittää kriteerit sille, millaista taloudellista toimintaa voidaan kutsua kestäväksi.

Johdonmukaisuuden toteutuminen edellyttää asiantuntijoiden mukaan myös informaatio-ohjausta. Lainvalmistelijoiden osalta tämä tarkoittaa tukimateriaalia ristivaikutusten ja pitkäaikaisten vaikutusten tunnistamiseen. Lakeja toimeenpanevat virkahenkilöt tarvitsevat tukea lainsäädännön tulkintaan. Yrityksille asiantuntijat ehdottivat mallimuotoja oikeanlaisille hakemuksille. Kunnat puolestaan hyötyisivät asiantuntijoiden mukaan työvälineistä, jotka auttavat kestävän kehityksen tavoitteiden huomioimisessa julkisissa hankinnoissa.

Johdonmukaisuuteen kuuluu asiantuntijan mukaan myös käsitteellinen johdonmukaisuus: nykyistä keskustelua hämärtävät esimerkiksi ”biotalouteen” ja ”uusiutuvaan energiaan” liitetyt positiiviset oletukset, vaikka biotaloutta voidaan toteuttaa ja uusiutuvaa energiaa tuottaa ja käyttää joko kestävästi tai kestäättömästi. Myös talousvaliokunta muistutti lausunnossaan, ettei kaikki uusiutuva energia ole samanarvoista eikä kaikki päästötön energia uusiutuvaa.

Eduskunnalla on asiantuntijoiden mukaan merkittävä rooli toimeenpanotyön johdonmukaisuudesta huolehtimisessa. Murroksen jatkuvuuden vahvistamiseksi kiertotalouden asiantuntija ehdotti kaikkien ministeriöiden näkökulmia yhdistävää organisaatiota, joka varmistaisi tiedonkulun ja yhteisen tavoitteen edistämisen yli organisatoristen siilojen ja yli hallituskausien. Asiantuntijalausunnoissa ehdotettiin myös eri tieteenaloja integroivan kestävyystieteen näkökulman tuomista osaksi päätöksenteon taustoitusta, mikä voisi tapahtua esimerkiksi sijoittamalla tieteen Kestävyyspaneeli toimimaan valtiovarainministeriön, valtioneuvoston kanslian tai eduskunnan yhteyteen.

Oli kyseessä sitten talouden, lainvalmistelun ja -arvioinnin tai kansalaisten osallistumisen näkökulma, asiantuntijalausunnot olivat varsin yksimielisiä siitä, että kestävän kehityksen ratkaisuiden määrittely, toimeenpano ja edistymisen mittaaminen vaativat julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin rakentavaa ja tiivistä yhteistyötä. Tämä puolestaan edellyttää ministeriötasolta lähtevää määrätietoista ohjausta ja kannustusta. Valtionhallinnossa alkaneiden ilmiöpohjaisten budjetointien ja muiden ilmiöpohjaisten työskentelytapojen jatkaminen ja laajentaminen näyttäytyivät asiantuntijalausuntojen mukaan erittäin kannatettavina, ja kestävän kehityksen ilmiöpohjainen budjetointi mainittiin tervetulleena myös ulkoasiainvaliokunnan lausunnossa.

Toimialat ovat laatineet omia vähähiilisyystiekarttojaan, ja vaikka näiden vaikuttavuudessa ja toimeenpanossa on vielä vaihtelevuutta, asiantuntijat näkivät hyödyllisenä kannustaa toimialoja myös kiertotalousteemaiseen tiekarttatyöskentelyyn.

Tulevaisuusvaliokunta muistuttaa, että politiikkajohdonmukaisuus on merkittävä osa Agenda2030-toimenpideohjelmia, joka edistää kestävästä kehitystä samaan aikaan 17 eri tavoitteen alla kansallisesti ja kansainvälisesti.

Tulevaisuusvaliokunta on jo pitkään lausunut politiikkajohdonmukaisuuden, ilmiöpohjaisen budjetoinnin sekä bkt-mittaria täydentävien kestävän hyvinvointitalouden mittareiden tarpeesta sekä edellyttänyt mittareita, joilla voidaan seurata kestävän kehityksen edistymistä pitkäjänteisesti yli budjetti- ja vaalikausien. Lausuntovaliokuntien ja asiantuntijoi-

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

den lausunnot osoittavat, että valiokunnan esillä pitämä vaatimus on valtavirtaistunut ja edustaa nyt laajemminkin eduskunnan ja myös tutkijayhteisön kantaa.

Tulevaisuusvaliokunta yhtyy lausuntovaliokuntien ja asiantuntijoiden näkemukseen Agenda2030 toimenpideohjelman tavoitteiden ja toimien keskinäisriippuvuuksista sekä yhteis-, ristikkäis- ja ulkoisvaikutusten tunnistamisen ja kokonaiskestävyyden tarkastelun tarpeesta ja katsoo, että Agenda2030-selonteissa tulee jatkossa vahvistaa niiden tarkastelua.

Tulevaisuusvaliokunta on myös samaa mieltä ilmiölähtöisen lähestymistavan, kuten kestävä kehityksen budjetoinnin, hyödyllisyydestä monimutkaisessa sääntely-ympäristössä, ja siitä, että mittareilla on tärkeä rooli poliittisten prioriteettien tunnistamisessa, toimenstrategioiden valinnassa sekä tietoon perustuvan päätöksenteon kehittämisessä. Toimenpiteitä konkretisoivat, koordinoivat ja arvioivat tiekartat ja seurantamittaristot ovat tulevaisuusvaliokunnan mielestä keskeisiä politiikkajohdonmukaisuuden ja tietoon perustuvan päätöksenteon välineitä.

Tulevaisuusvaliokunta katsoo, että politiikkajohdonmukaisuus tarkoittaa myös pitkäjänteistä, yli vaalikausien ulottuvaa toimintamallia, jota tukevat muun muassa hallituksen tekemä Agenda2030-selonteko ja eduskunnan siihen vastauksena antama Agenda2030-mietintö sekä Kestävä kehityksen toimikunnan ylivaalikautinen Agenda2030-tiekarttatyö. Kehityksen etenemistä ja tavoitteiden saavuttamista tulee arvioida systemaattisesti yli hallituskausien.

Tulevaisuusvaliokunta korostaa, että sidosryhmien ja kansalaisten osallistaminen mukaan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin edistää politiikkajohdonmukaisuutta ja parantaa samalla päätöksenteon hyväksyttävyyttä ja oikeudenmukaisuutta.

Tulevaisuusvaliokunta painottaa, että politiikkajohdonmukaisuudesta on pidettävä jatkosakin kiinni kestävyysmurrosta eteenpäin vietäessä ja tässä mainittuja ja muita mahdollisia politiikkajohdonmukaisuuden keinoja on aktiivisesti kehitettävä kansalaisyhteiskunnan hyvinvoinniksi.

Ohjaava mittaristo, seuranta ja arviointi: Kestävyysmurroksen seuranta on oleellista, jotta tiedetään, miten strategisen vision toteutuminen etenee. Asiantuntijat painottivat mittaamisen ja johtamisen kiinteää yhteyttä: sitä tehdään ja johdetaan, mitä mitataan. Mittareilla on siksi tärkeä rooli poliittisten prioriteettien tunnistamisessa ja päätöksenteon kehittämisessä. Tämä näkemys oli myös laajalti selonteosta lausuneiden valiokuntien jakama.

Tulevaisuusvaliokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan YK:n Agenda 2030 -toimenpideohjelmassa keskitytään erillisiin indikaattoreihin, mikä hämärtää kokonaiskuvaa siitä, että yhteiskunnan ja talouden pohjalla toimivien luonnonjärjestelmien kantokyky on ylittymässä. Akuuttina johtamis- ja mittaustarpeena asiantuntijalausunnoissa esitettiin luontopääoman tason ja tilan mittaamista osana talouden menestyksen arviointia. Käynnissä oleva luonnon ja sen monimuotoisuuden hupeneminen vähentää ihmiskunnan saamien luontopalvelujen määrää. Britannian valtiovarainministeriön tilaaman ja Cambridgen yliopiston professorin Dasguptan laatiman raportin (The Economics of Biodiversity: The Dasgupta Review, 2021) mukaan tästä on syntymässä mit-

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

tavat taloudelliset tappiot, mitä ei kuitenkaan pystytä bkt-pohjaisella mittarilla havaitsemaan. Mittarin puutteessa johtaminenkaan ei pääse kohdistumaan luontopääoman tilaan ja luontopalveluiden tasoon.

Toiseksi talouden menestyksen kriteeriksi asiantuntijat esittivät kykyä kasvattaa inhimillistä pääomaa ja hyvinvointia. Eräs asiantuntija kiteytti, ettei tulisi pyrkiä pelkkään hyvinvoinnin mittaamiseen, vaan keskeisille hyvinvoinnin ja kestävyuden indikaattoreille tulisi myös määritellä tavoitetasot ja käyttää saatua tietoa suunnitteluun ja seurantaan kaikilla hallinnonaloilla.

Kestävän kehityksen aito tavoittelu vaati asiantuntijoiden mukaan myös suomalaisen kulutuksen ulkoisvaikutusten mittaamenetelmiä. Lausunnossa viitattiin YK:n Sustainable Development Rankingiin, jossa laskettava niin kutsuttu spillover score kertoo, kuinka paljon enemmän positiivisia kuin negatiivisia ulkoisvaikutuksia maa tuottaa. Suomi on vertailussa sijalla 135/193 (pistemäärällä 69,84, kun maksimi on 100). Asiantuntijalausunnon mukaan Suomessa kannattaisi käyttää indeksilukua kuvaamaan kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamista joko sellaisenaan tai esimerkiksi seuraamalla erityisesti niitä SDG-tavoitteita, joiden suhteen Suomi menestyy heikosti.

Useissa asiantuntijoiden sekä ympäristövaliokunnan ja talousvaliokunnan lausunnoissa kannustettiin tuomaan esiin Suomen positiivista kädenjälkeä eli kestävä kehitystä edistäviä vaikutuksia ja näihin liittyvää mittaustietoa. Ulkoasiainvaliokunta totesi lausunnossaan, että kansainvälisen monenkeskisen sääntöpohjaisen järjestelmän ylläpitokin on osa kestävä kehitystä, ja tätä voisi mitata esimerkiksi johtokuntapaikoilla, koalitioiden ja aloitteiden tekemisellä ja niissä toimimisella, suomalaisten asiantuntijoiden rekrytoinneilla ja tehtävillä YK-järjestöissä sekä kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytysten parantamisella globaalisti.

Kehitysyhteistyötä olisi asiantuntijan mukaan järkevää mitata vaikuttavuuden eikä vain käytetyn rahan osalta. Ulkoasiainvaliokuntakin totesi, että kestävä kehityksen seurantajärjestelmä pystyy sen globaalilta osin tuottamaan tällä hetkellä tietoa lähinnä kehitysrahoituksen tasosta sekä siviilikriisinhallinnan operaatioihin osallistuvien määrätstä.

Erässä asiantuntijalausunnossa varoitettiin siitä, että kestävyysmurros ei välttämättä näy tavanomaisissa mittareissa lineaarisena etenemisenä kohti tavoitteita, sillä murroksille tyypillistä ovat hyppäykselliset muutokset ja epäjatkuvuudet. Väärien mittareiden valinta voi luoda puutteellisen kuvan siitä, mitä systeemissä on tapahtumassa. Eräs asiantuntija huomautti, että selonteossa käytetyt indikaattorit kuvasivat esimerkiksi ilmiöiden alueellista jakautumista vain harvoin.

Ulkoasiainvaliokunta muistutti, että kauppapolitiikkaan, verotukseen, maatalouteen ja ympäristöön liittyvillä päätöksillä on merkittäviä suoria tai epäsuoria kehitysvaikutuksia, joille olisi myös hyvä kehittää seurannan välineitä. Samankaltaista huolta kantoi asiantuntija, joka totesi sektorirajat ylittävän yhteistyön olevan mittauskysymyksissä välttämätöntä, jotta osataan tunnistaa mittaritiedon taustalla olevat vaikutusketjut, näiden edellyttämät toimenpiteet ja niille omistajuus: mitä tehdä, jos mittarit esimerkiksi paljastavat rahajärjestelmien nousevan merkittäväksi energiankuluttajaksi tai jos ennen kokemattomasta, pandemiankaltaisesta katastrofista on aikaisia merkkejä, joihin reagointi ei osu kenenkään vastuulle? Tästä näkökulmasta itse mittaritietoa tärkeämmäksi saattaa asiantuntijan mukaan tulla sen tulkinta muutoksiin liittyvistä riskeistä ja mah-

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

dollisuuksista. Myös laadullisella täydentävällä tiedolla on asiantuntijalausuntojen mukaan paikansa kehityksen ja riskien seurannassa, indikaattorien taustatekijöiden avaamisessa sekä toimien vaikuttavuuden arvioinnissa.

Erityisesti ympäristövaliokunta kiinnittää lausunnossaan huomiota siihen, että bruttokansantuote on rahamääräinen mittari, joka ei ota riittävästi huomioon monia tärkeitä osa-alueita, kuten ympäristön kehityksen kestävyyttä tai sosiaalista osallisuutta. Eduskunnan edelliseen Agenda2030-mietintöön (TuVM 1/2017 vp — VNS 1/2017 vp) ja tulevaisuusvaliokunnan julkaisuun Hyvinvoinnin mittareiden käyttökelpoisuuden arvioiminen päätöksenteon tukena (TuVJ 8/2018) viitaten ympäristövaliokunta toteaa lausunnossaan, että bkt:tä täydentäviä, kestävästä kehitystä ja hyvinvointia paremmin kuvaavia mittareita tarvitaan ja että tämän kehitystyön jatkaminen on tärkeää. Useat muutkin lausuntovaliokunnat peräänkuuluttivat lausunnoissaan politiikkajohdonmukaisuuteen liittyen mittareita eri tavoitteiden ja hallinonalojen välisten vaikutusten ja jännitteiden arvioimiseen sekä pitkällä aikavälillä edistymisen arvioimiseen.

Tulevaisuusvaliokunta yhtyy asiantuntijoiden ja esimerkiksi ympäristövaliokunnan käsitykseen siitä, että tarvitaan bkt-mittaria täydentäviä kestävästä hyvinvointitalouden mittareita sekä mittareita kuvaamaan kestävästä kehityksen tavoitteiden edistymistä yli vaalikausien sekä eri tavoitteiden keskinäisvaikutuksia ja politiikkajohdonmukaisuutta arvioivia mittareita. Myös Suomen rajat ylittäviä positiivisia ja negatiivisia ulkoisvaikutuksia on seurattava, samoin luontopääoman ja inhimillisen pääoman kehitystä.

Näitä mittareita on hyödynnettävä muun muassa Agenda2030-selonteossa sekä kestävästä kehityksen budjetoinnissa, julkisen talouden suunnitelmissa ja talousarvioissa. Mittareiden avulla mahdollistetaan kehityksen vuosittainen ja ylivaalikautinen seuranta. Määrällisten mittareiden rinnalle tarvitaan myös laadullisia mittareita ja mittaritiedon välittämän kokonaiskuvan poikkihallinnollista, kokoavaa tarkastelua.

Tulevaisuusvaliokunta muistuttaa, että mittareiden kehittäminen edellyttää myös arvioinnin kehittämistä ja resursoimista. Pöytäkirjakannanotossaan (TuVP 3/2021 vp § 7) tarkastusvaliokunnan omasta asiasta O 48/2019 vp (Säädösehdotusten vaikutusarviointien toteutuminen - nykytila ja kehittämistarpeet) tulevaisuusvaliokunta toteaa kantanaan, että: ”Tulevaisuusvaliokunta kannattaa arviointineuvoston näkemystä, jonka mukaan arviointia on tehtävä sekä etukäteen että jälkikäteen ja arvioinnin tulokset on myös aidosti huomioitava lainvalmistelussa. Lakeja ja erityisesti suurempia lakikokonaisuuksia valmisteltaessa on tehtävä keskeiset etukäteis- ja jälkikäteisarvioinnit. Valiokunnan kuulemisissa kehitystarpeina esille nousivat erityisesti lapsivaikutusten arviointi ja yritysvaikutusten arviointi.”

Samassa kannanotossaan tulevaisuusvaliokunta ehdotti lisäksi että: ”Tulevaisuusvaliokunta ehdottaa kehitettäväksi erityistä tulevaisuusarviointia, jolla voidaan arvioida ennakoititiedon hyödyntämistä lainsäädännön valmistelutyössä.”

Tarkastusvaliokunnan ja tulevaisuusvaliokunnan yhteiskuulemisessa syksyllä 2021 (TuVL 6/2021 vp — K 3/2021 vp) nousi esille myös tarve vahvistaa riskien arvioinnin, varautumisen ja ennakoititoiminnan välistä kytkentää valtionhallinnossa. Yhteiskuulemisessa to-

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

dettiin myös tarve systemaattiselle tiedolle kestävän kehityksen ja hiilineutraaliuden edistämistoimien kustannuksista ja taloudellisista vaikutuksista, vaihtoehtoisten toteutustapojen kustannuksista ja toimimattomuuden hinnasta. Kolmas yhteiskuulemisessa esille nousut ehdotus oli luontopääoman ja inhimillisen pääoman seurannan kehittäminen ja kytkeminen talouden seurannan yhteyteen. Monet nykyisistä mittareista, kuten bkt-mittari, seuraavat talouteen, hyvinvointiin ja ympäristöön liittyviä virtoja. Pääomien tilaa ja määrää kuvaavat mittarit toisivat esille tavoitteet, joihin virtojen ohjailulla vaikutetaan.

Koulutus ja tutkimus: Tulevaisuusvaliokunnan saamista, osaamista koskeissa asiantuntijalausunnoissa tuotiin yksimielisesti esiin laaja-alaisen ja hyvin resursoitun koulutuksen ja tutkimuksen sekä osaamistason noston välttämättömyys kestävyysratkaisuiden edellytyksenä. Tutkimukset ovat kuitenkin paljastaneet peruskoulun oppimistulosten heikentymistä ja polarisaatiota koulujen, asuinalueiden ja kuntien välillä ja suurissa kaupungeissa jopa koulujen erikois- ja muiden luokkien välillä. Tämän todettiin vaarantavan tasa-arvoisen pääsyn kestävän kehityksen edellyttämän osaamisen piiriin. Myös sivistysvaliokunta nosti lausunnossaan esiin koulutuksen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämisen tärkeyden kaikilla koulutusasteilla. Tiedonlukutaidon asiantuntija ehdotti opettajien yliopistotasosta täydennyskoulutautumista keinoksi varmistaa ajantasaiset valmiudet muuttuvassa maailmassa.

Maaseutututkijoiden mukaan koko maan talous voitaisiin kytkeä paremmin kestävyysmurrokseen arvioimalla korkeakoulujen toiminnan vaikuttavuutta ja saavutettavuutta sekä tulosohjauksella, joka kannustaisi aktiivisuuteen yliopistottomillakin alueilla. Kiertotaloussiirtymän tutkija peräsi alan koulutusta kaikille tasoille ja erityisen akuutisti täydennyskoulutukseen. Kestävän kehityksen ratkaisuiden edellyttämän laaja-alaisen tutkimuksen resursoinnin puolesta esitettiin useita puheenvuoroja. Sivistysvaliokunta ja talousvaliokunta edellyttävät kummatkin lausunnossaan tutkimus- ja kehityspanostusten nostamista 4 %:iin bkt:stä.

Asiantuntijoiden mukaan koulutusjärjestelmän tulisi voimistaa ekososiaalisen sivistyksen paradigmaa, jossa kriittisen ajattelun, yhteisöllisen oppimisen ja rakentavan vuorovaikutuksen taitojen yhdistyminen mahdollistavat sekä kestävyysratkaisuiden kehittämisen että arvopohjan uudistamisen ekologisuutta, ihmistenvälisyyttä ja merkityksellistä elämää korkeammalle arvostavaan suuntaan.

Myös sivistysvaliokunta korosti lausunnossaan ekososiaalista sivistystä. Sivistysvaliokunnan mukaan selonteossa kuitenkin korostuu tietopohjainen osaaminen, joka jossakin määrin peittää alleen tavoitteen tukea kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuulliseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Selonteossa tuodaan sivistysvaliokunnan mukaan ansiokkaasti esiin lukutaidon ja lukemisen edistäminen varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa sekä muussa koulutuksessa huomioiden eri kieliryhmät ja monikieliset oppijat. Sen sijaan matemaattisten taitojen ja matemaattisluonnontieteellisen osaamisen kehittämiseen ei selonteossa sivistysvaliokunnan mukaan kiinnitetä riittävästi huomiota. Kestävän kehityksen keskeiset kysymykset, kuten ilmastonmuutoksen hillintä, kiertotalousratkaisut ja luonnon monimuotoisuudesta huolehtiminen, asettavat sivistysvaliokunnan mukaan tarpeita myös opettajien ja kasvattajien tietojen ja taitojen sekä pedagogisten valmiuksien ja käytännön toiminnan jatkuvaan päivittämiseen. Sivistysvaliokunta muistutti lausunnossaan myös nonformaalien oppimisympäristöjen ja vapaan sivistystyön merkityksestä elinikäisessä oppimisessa ja siitä, että koulutuksen rahoituksen tulee mahdollistaa eri koulutus-

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

muotojen ja koulutusasteiden, kuntien ja koulutuksen järjestäjien ja muiden toimijoiden välinen yhteistyö.

Jotkut asiantuntijat esittivät, että tuomalla yhteen taiteen ja tieteen lähestymistavat voidaan tukea innovatiivisten ratkaisuiden muotoilua ja kestävyysmurroksen oikeudenmukaisuuden määrittelyä tai luoda motivoivia tulevaisuuskuvia. Esimerkiksi nuorten osallistumista tutkivassa hankkeessa oli havaittu taiteen mahdollistavan työskentelymuotoja, joissa tiede, julkinen ja yksityinen sektori sekä kansalaisten monenlaiset näkökulmat omaan arkeensa voidaan tuoda kiinnostavasti saman pöydän ääreen. Eräässä lausunnossa tuotiin esiin myös, että sivistystoimen instituutioilla eli museoilla, kirjastoilla ja vapaan sivistystyön organisaatioilla on runsaasti tunnistamattomia potentiaaleja kestävyysmurrosta tukevan osallistavan yhteisluomisen keinoiksi ja areenoiksi.

Tulevaisuusvaliokunta on samaa mieltä sivistysvaliokunnan kanssa siitä, että globaaleja kestävyysshaasteita voidaan ratkaista vain osaamistason nostolla ja nojautumalla tutkituun tietoon. Kestävyysajattelun on oltava mukana kaikilla koulutusasteilla. Tärkeätä on huolehtia myös opettajien osaamisesta, sillä opettajien on oltava edelläkävijöitä kestävässä kehityksessä sekä tulevaisuusvalmiuksien ja globaalin kansalaisuuden opettamisessa.

Tulevaisuusvaliokunta kannattaa sivistysvaliokunnan ja talousvaliokunnan tapaan tutkimus- ja kehityspanostusten nostamista hallitusohjelman mukaisesti 4 %:iin bkt:stä. Tällä on tärkeä merkitys myös tutkimukseen perustuvan koulutuksen näkökulmasta.

Tulevaisuusvaliokunta muistuttaa, että myös taiteen ja tieteen yhteistyö tukee osallisuutta ja tuottaa uusia näkökulmia kestävään elämäntapaan.

Tulevaisuusvaliokunta ehdottaa, että taiteen ja muiden luovien alojen osallistamista kiperien ongelmien ratkaisemiseen ja kestäväen kasvun tukemiseen tuetaan Luovuuden tiekartalla.

Tulevaisuusvaliokunta on jo aiemmin, lausunnossaan koulutuspoliittiseen selontekoon (TuVL 4/2021 vp — VNS I/2021 vp), esittänyt seuraavat Agenda2030-selontekoon liittyvät koulutuspoliittiset kannanotot:

Tulevaisuusvaliokunta kannattaa asiantuntijoiden esittämää yleissivistävän koulutuksen rahoituksen korvamerkitsemistä siten, että kaikissa kunnissa olisi sama opetuksen laatu lähikouluissa.

Tulevaisuusvaliokunta kannattaa asiantuntijoiden näkemystä siitä, että eri alojen koulutustarpeiden ennakointi ja koulutusjärjestelmien toiminta pitää päivittää kestävyysmurroksen edellyttämien osaamis- ja työvoimatarpeiden näkökulmasta.

Tulevaisuusvaliokunta on samaa mieltä asiantuntijoiden kanssa siitä, että jatkuvaa oppimista ja uudelleen kouluttautumista on suunnattava oikeudenmukaisen siirtymän näkökulmasta varsinkin niille toimialoille ja alueille, joita kestävyysmurros eniten muuttaa.

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

Lisäksi tulevaisuusvaliokunta korostaa tarvetta paremmin mahdollistaa jatkuva ja kumulatiivinen oppiminen oppilaitosten yhteistyössä esimerkiksi yritysten, yhdistysten ja järjestöjen kanssa niin, että opinpoluissa ja osaamisrekisterissä voidaan entistä paremmin hyödyntää myös virallisen/muodollisen koulutuksen ulkopuolella tapahtuvaa oppimista. Suomen tulee tavoitella maailman parhaan jatkuvan oppimisen järjestelmän kehittämistä siten, että se palvelee ja tavoittaa kaikki tarpeen mukaan koulutustasosta riippumatta. Eri-ti-tyshuomiota tulee kiinnittää matalan koulutustason omaavien tavoittamiseen.

Tulevaisuusvaliokunta kannattaa asiantuntijalausunnoissa esille tuodun ekososiaalisen yleissivistyksen painottamista opetussuunnitelmien toimeenpanossa.

Tulevaisuusvaliokunta on samaa mieltä asiantuntijoiden kanssa siitä, että systeeminen ajattelu on tärkeä osa ekososiaalista yleissivistystä ja sitä pitää vahvistaa eri oppiaineiden ja tutkintojen yhteydessä.

Tulevaisuusvaliokunta kannattaa asiantuntijalausunnoissa esille noussutta ajatusta siitä, että systeemisen ajattelun ja kestävän kehityksen taitojen opetuksessa on syytä hyödyntää aktiivisen oppijuuden toimintamalleja.

Tulevaisuusvaliokunta korostaa myös vapaan sivistystyön merkitystä jatkuvassa oppimisessä sekä taiteen perusopetuksen lisäämistä kaikilla opetusasteilla.

Tulevaisuusvaliokunta kannattaa tulevaisuuskasvatuksen lisäämistä opetukseen ja oppilaanohjaukseen ja on myös itse ehdottanut sitä jo aiemmin lausunnossaan EU:n strategisesta ennakoinnista (TuVL 3/2021 vp — E 130/2020 vp): ”Tulevaisuusvaliokunta ehdottaa, että tulevaisuuskasvatus tuodaan osaksi opetussuunnitelmia koko EU:n alueella. Lisäksi tulevaisuuslukutaidon koulutusta tulee tarjota systemaattisesti hallinnolle ja päätöksentekijöille koko EU:n alueella.”

Tulevaisuusvaliokunta kannattaa asiantuntijakuulemisissa esille noussutta ajatusta, että opettajankoulutuksessa on panostettava merkittävästi kestävän kehityksen edellyttämiin ajattelun ja dialogin taitoihin ja niihin liittyvään pedagogiikkaan. Tästä voi valiokunnan mielestä tulevaisuudessa kehittyä myös merkittävä koulutusviennin osa-alue.

Tulevaisuusvaliokunta kannattaa alueellisen yhteistyön lisäämistä esimerkiksi yritysten, järjestöjen ja yhdistysten sekä oppilaitosten (varhaiskasvatuksesta yliopistoihin ja korkeakouluihin) välillä niin, että sillä tuetaan alueellisia vahvuuksia ja luodaan pohjaa kestäväälle kasvulle.

Valiokunnan näkemyksen mukaan luovien lähestymistapojen yhdistäminen kestävän kehityksen tekniseen osaamiseen voi tarjota mahdollisuuksia sellaiseen yritysten, luovien osaajien ja oppilaitosten väliseen yhteistoimintaan, joka lisää oppimisen kokemuksellisuutta ja vuorovaikutteisuutta. Pitkällä tähtäimellä tällainen yhteistyö saattaa myös auttaa ratkomaan monien asiantuntijoiden esiin nostamaa huolta suomalaisten työmarkkinoiden sukupuolittuneisuudesta.”

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

Osallisuus ja oikeudenmukaisuus: Tulevaisuusvaliokunnan asiantuntijakuulemiset toivat esille osallisuuden, osallistumisen ja oikeudenmukaisuuden merkityksen kestävyysmurroksen onnistumiselle. Erään asiantuntijalausunnon mukaan selonteossa puhutaan paljon osallisuuden tukemisesta, mutta siitä kuitenkin puuttuu näkemys kestävien ratkaisujen konkreettisesta yhteisöllisestä tuottamisesta kaupungeissa ja maaseudulla, työpaikoilla, oppilaitoksissa, naapurustoissa ja vapaa-ajan yhteisöissä. Toinen tutkija muistutti, että mukaan tulee ottaa myös yhteiskunnan hiljaiset, kuten maahanmuuttajat ja vammaiset. Konkreettinen yhteistyö lisää työn ja arjen toimien mielekkyyttä ja luottamusta siihen, että kukaan ei jää jälkeen. Kaikkien on koettava saavansa mielipiteensä kuulluksi voidakseen hyväksyä yhteiskunnan murroksellisen kehittämisen.

Kuulemisten perusteella Suomessa on runsaasti tutkimukseen perustuvaa osaamista eri näkökulmia yhteen tuovien prosessien suunnittelussa ja tukemisessa. Kuhunkin tilanteeseen tulisi valita sopivat menetelmät: kestävä kehityksen yhteiskuntasitoumuksella tarjotaan yksittäisille organisaatioille strukturoitu tapa vahvistaa kestävä kehitystä omassa toiminnassaan murrosareenoilla, organisoidaan laajojen kestävyysmurrosten suunnitteluun liittyvää politiikan ja tieteen vuorovaikutusta, yhteistoiminnallisilla menetelmillä ratkaistaan rajattuja ympäristökonflikteja, puntaroidulla kansalaiskeskustelulla tuetaan poliittista osallistumista ja politiikan hyväksyttävyyttä ja digiraadeilla puolestaan on vahvistettu erityisesti nuorten poliittista osallistumisesta.

Oikeudenmukaisuuden kokemuksen varmistaminen on asiantuntijoiden mukaan elintärkeää kestävyysmurroksen onnistumisen kannalta. Talouden kehityksen tuoman hyödyn ja aiheutuneiden kustannusten jakotapa vaikuttaa olennaisesti kestävyysmurroksen hyväksyntään ja eri toimijoiden motivaatioon. Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta painottaa, että ekologisen siirtymän toteuttamisessa ja seurannassa tuleekin huomioida myös sosiaalinen kestävyys murroksen legitimitetin varmistamiseksi.

Sekä tutkijat että ammattijärjestöt että myös joihinkin lausuntovaliokuntien lausuntoihin jätetyt eriävät mielipiteet muistuttivat tarpeesta räätälöidä siirtymäsuunnitelmiin ja tiekarttoihin työllisyys- ja jatkokoulutustoimet kuullen niitä ryhmiä, jotka ovat vaarassa jäädä osattomiksi kestävyysmurroksen myötä muuttuvista elinkeinoista. Konkreettisina osaamisen kehittämisen keinoina työelämä- ja tasa-arvovaliokunta mainitsee lausunnossaan työvoimakoulutukset, elinikäisen ohjauksen, ennakoinnin kehittämisen eli suunnitelmat ja vaihtoehdot mahdollisesti katoavien tai voimakkaasti muuttuvien ammattien varalta, tiiviin yritys- ja oppilaitosyhteistyön sekä työpaikalla tapahtuvan työn kehittämisen ja työssä oppimisen.

Sivistysvaliokunta sekä työelämä- ja tasa-arvovaliokunta muistuttavat lausunnoissaan, että myös kestävyysmurroksen ikäystävällisyys tulee varmistaa. Asiantuntijoiden lausuntojen perusteella tämä edellyttää yhteiskuntaa, jossa lapsiin ja lasten saamiseen suhtaudutaan positiivisesti, jossa kestävyysratkaisut tukevat perheiden arjen sujumista, jossa nuoret näkevät aikuisten ja erityisesti päättäjien tekoja paremman tulevaisuuden eteen ja jossa nuorten omaehtoista osallistumista tuetaan mutta tarjotaan myös heitä kiinnostavia matalan kynnyksen mahdollisuuksia tehdä asioita yhdessä muiden yhteiskunnan toimijoiden kanssa.

Asiantuntijoiden ehdottamissa ratkaisumalleissa painottui etenkin lasten ja nuorten omaehtoisen toiminnan, liikkumisen ja osallistumisen mahdollisuuksien tuominen helpoksi ja kutsuvaksi osaksi arkea. Esiin nostettiin myös psykologinen ja lääketieteellinen tuki itselleen toivottavan

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

elämänkaaren räätälöimiseksi nuorille aikuisille. Tahattoman lapsettomuuden ehkäisemiseksi asiantuntija suositteli peruskoulujen ja toisen asteen oppikirjojen päivittämistä sekä vauvamyön-teisiä kampanjoita, kannustimia, perhelupauksia tai bonuksia.

Ikäystävällisessä kestävyysmurroksessa myös nykyiset ja tulevat ikäihmiset voivat halutessaan tuoda viisautensa ja työpanoksensa yhteiskuntaan esimerkiksi nuorten kanssa toimimalla. Ylisukupolvisessa toiminnassa ihmiset saavat vertaistukea ja pääsevät oppimaan toisiltaan uusia ajattelumalleja, perinteisiä ja digitaalisia taitoja ja ekologisesti kestävämmän elämäntavan käytäntei-tä.

Kestävyysmurrokseen kuuluu myös osallisuus terveelliseen elämään. Asiantuntijat huomautti- vat, että YK:n Agenda 2030 -ohjelmassa ei ole tässä suhteessa riittävästi huomioitu liikunnan keskeistä merkitystä terveydelle ja positiivista kytkentää muihinkin kestäväen kehityksen tavoite- teisiin. Lausunnoissa mainittiin erityisen huolestuttavana lasten ja nuorten harrastamisen voima- kas markkinoistuminen, jossa nousevat kulut kääntävät harrastamisen mahdollisuuden syrjäyttä- misen mekanismiksi. Liikkumisen ja muidenkin kestävyysratkaisuiden tulisi asiantuntijoiden mukaan ensisijaisesti näyttäytyä houkuttelevana ratkaisuna arjen ongelmiin kaikkien ikäryhmien osalta.

Liikunnan ohella toinen merkittävä hyvinvointikysymys on yksilöiden ja yhteiskunnan henkinen resilienssi, jota esimerkiksi ilmastoahdistus ja työuupumus heikentävät ja jota merkityksellisy- den ja yhteisöön kuulumisen tunteet vahvistavat. Terveyden asiantuntijat totesivat kestävyysmur- roksen kannalta tärkeäksi selvittää kasvavien mielenterveysongelmien juurisyytä ja keinoja puut- tua niihin. Myös työelämä- ja tasa-arvovaliokunta muistutti lausunnossaan, että on tärkeää puut- tua työelämän kasvavaan psykososiaaliseen kuormaan ja kehittää uusia menetelmiä ja tekniikoi- ta työkuormituksen arviointiin ja mittaamiseen.

Tulevaisuusvaliokunta on samaa mieltä asiantuntijoiden kanssa siitä, että myös yhteiskun- nan hiljaiset, kuten esimerkiksi lapset, nuoret, maahanmuuttajat, vammaiset ja ikäänty- neet, on otettava aktiivisiksi toimijoiksi mukaan kestävyysmurroksen tekijöiksi. Konkreet- tinen yhteistyö lisää työn ja arjen toimien mielekkyyttä ja luottamusta siihen, että kukaan ei jää jälkeen.

Tulevaisuusvaliokunta korostaa, että osallistumismahdollisuuksilla voidaan vahvistaa kansalaislähtöistä demokratiaa sekä lisätä päätöksenteon hyväksyttävyyttä ja tukea mur- roksen oikeudenmukaista toteutumista.

Tulevaisuusvaliokunnan mielestä Suomessa on merkittävää osaamista eri näkökulmia yh- teen tuovien prosessien suunnittelussa ja toteutuksessa. Asiantuntijat mainitsivat lausun- noissaan muun muassa kestäväen kehityksen yhteiskuntasitoumuksen, murrosareenat, yh- teistoiminnalliset menetelmät, puntaroivat kansalaiskeskustelut sekä kansalais- ja digiraa- dit. Tulevaisuusvaliokunnan aiemmissa asiantuntijakuulemisissa ovat nousseet esille myös erätaukodialogit ja komiteatyöskentely.

Tulevaisuusvaliokunnan mielestä osallistuminen etenkin arkea muuttavista ja parantavis- ta muutoksista päättämiseen on tehokas tapa edistää kansankunnan henkistä resilienssiä.

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

Kansalaiskeskustelussa on kyettävä tuomaan esiin erilaisia kantoja ja näkökulmia ja keskusteltava avoimesti sekä murroksen hyvistä että huonoista seurauksista. Keskustelun tavoista ja areenoista päätettäessä on huomioitava myös se, että erilaisilla ryhmillä, kuten esimerkiksi nuorilla, voi olla erilaiset tavat ja toimintamallit ja että menetelmät tulee valita myös sen mukaan, mitä osallistuvalla vuorovaikutuksella tavoitellaan.

Teknologian rooli kestävyysmurroksessa: Tulevaisuusvaliokunta on teettänyt kestävän kehityksen teknologioista arvioinnin Kohti parempaa tulevaisuutta - teknologian mahdollisuudet ja uhat kestävän kehityksen edistämiseksi (TuVJ 5/2020), jonka tulosten mukaan radikaalit teknologiat ovat kehittymässä erityisen nopeasti aloilla, jotka kytkeytyvät köyhyyden poistamiseen, työllisyyteen ja säällisiin työpaikkoihin, oppimiseen, eriarvoisuuden vähentämiseen sekä kestäviin kaupunkeihin ja asuinyhdyskuntiin liittyviin Agenda 2030 -tavoitteisiin. Arvion mukaan vesi- ja maaekosysteemeihin liittyviä tavoitteita on puolestaan haastavinta saavuttaa yksin teknologian keinoin, ja siksi on välttämätöntä tehdä myös muunlaisia poliittisia päätöksiä ja rajoituksia. Radikaalit, maailmaa muuttavat teknologiat, joita suomalaiset kasvuyrityksetkin parhaillaan kehittävät, ovat silti tärkeitä ekosysteemeihin kohdistuvan paineen vähentämisessä. Myös ilmastonmuutoksissa selviämiseksi välttämätön energiamurros rakentuu hyvin keskeisesti uusien teknologioiden varaan.

Tulevaisuusvaliokunnan asiantuntijakuulemisissa tuli esiin, että teknologiaan kytkeytyvä systeemin murrosvaikutus jää usein hahmottamatta. Selonteon toimenpiteet edistävät teknologiamurroksia lähinnä energiateknologian ja uusien materiaalien osalta. Teknologian radikaalia potentiaalia esimerkiksi köyhyyden vähentämisessä, tasa-arvon lisäämisessä tai ravinnontuotannon kestäväyttämisessä ei sen sijaan asiantuntijan mukaan selonteossa tunnisteta, vaikka Suomen positiivinen vaikutus globaaliin kehitykseen on viimeisten vuosikymmenten puitteissa toteutunut ulkoministeriön hallinnonalaan suurempana nimenomaan teknologiakehittäjän roolissa. Asiantuntijan mukaan näin voisi olla jatkossakin, mikäli kotimarkkina uudistetaan kehitystä suosivaksi ja poistetaan hallinnollisia esteitä ja luodaan toiminnan edellytyksiä sisämarkkinoihin kohdistuvilla kokeiluilla, koulutuspolitiikalla ja hallinnon asettumisella edelläkävijäasiakkaaksi.

Lausuntovaliokunnista erityisesti talousvaliokunta kiinnitti huomiota teknologian keskeiseen rooliin kestävässä kehityksessä. Talousvaliokunnan mukaan kiertotalous ja ilmatoratkaisut eivät toteudu ilman uusien teknologioiden hyödyntämistä. Uuden teknologian hyödyntäminen on keskeistä myös Suomen teollisen rakenteen uudistamisen ja korkean arvonlisäarvoisen tuotannon kannalta. Talousvaliokunnan mukaan suomalaiset yritykset ovat edelläkävijöitä monien puhtaiden, kestävien ja kiertotalouden ratkaisujen luoja, ja Suomella on onnistuessaan mahdollisuus nousta kokoaan suuremmaksi toimijaksi näiden alojen globaaleilla markkinoilla. Talousvaliokunnan mukaan resurssitehokkaiden kiertotalousratkaisujen viennin merkitys ja tähän liittyvä globaali kädenjälkipotentiaali on tunnistettu myös selonteossa: ratkaisujen päästövähennemien on arvioitu voivan olla parhaimmillaan moninkertaisia Suomen omiin päästöihin verrattuna.

Joissakin asiantuntijalausunnoissa sivuttiin sitä, että covid-19-pandemia nosti esiin etenkin digitalisaation merkityksen yhteiskunnalliselle resilienssille. Esimerkiksi opetukseen ja etätööhön on teknologiaa ollut saatavilla jo pitkään, mutta vasta koronashokki tuotti tarvittavan kulttuurimuutoksen, jolloin digitalisaation potentiaali työn, opiskelun ja julkisten palveluiden hajautetussa virtuaalisessa toteuttamisessa pääsi esiin. Samalla pandemia osoitti, että digitalisaatio ja nopea tie-

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

toliikenneyhteydet edustavat kehityksestä syrjään jäämässä olleille kunnille ja alueille mahdollisuutta tarttua ihmisten lisääntyneeseen monipaikkaisuuteen.

Tulevaisuusvaliokunta on teettänyt tarkemman selvityksen myös pandemian vaikutuksista teknologian kehitykseen ja teknologian roolista pandemian torjunnassa: *Pandemiateknologiat: teknologian rooli koronapandemian aikana ja koronapandemian vaikutus teknologian kehitykseen* (TuVJ 4/2020).

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta sekä osa tulevaisuusvaliokunnan kuulemista asiantuntijoista muistuttivat yhteiskunnassa olevan ryhmiä, joita lisääntyvä digitalisaatio pikemminkin eriarvoistaa. Siksi asiantuntijat edellyttivät ihmisten moninaisuuden liittyvää harkintaa esimerkiksi sähköisten palveluiden esteettömyyteen sekä etätöihin liittyviin toimenpiteisiin. Nyt tehtävät ratkaisut digitalisaatiosäätelyssä ja teknologioiden käyttöönotossa määrittävät vastaista kehitystä vuosikymmenten ajan.

Tulevaisuusvaliokunta korostaa teknologian mahdollisuuksia ja roolia kestävän kehityksen edistämisessä ja edellyttää teknologianäkökulman sisällyttämistä kestävyystavoitteiden ja -toimien keskinäisriippuvuuksien tarkasteluun.

Tulevaisuusvaliokunnan teettämässä raportissa teknologioiden kestävyyspotentiaalista (TuVJ 5/ 2020) on kehitetty kriteeristö, joka mahdollistaa monenlaisten teknologioiden systemaattisen arvioinnin Agenda 2030 -tavoitteiden suhteen.

Raportissa arvioitiin mitkä radikaalit (uudet, maailmaa merkittävästi muuttavat) teknologiat näyttäytyvät vaikuttavimmilta eri Agenda2030-tavoitteiden näkökulmasta. Selvityksen perusteella kaikkiin Agenda2030-tavoitteisiin liittyy suuria teknologisia mahdollisuuksia. Selvityksessä esille nousseita teknologioita olivat muun muassa energiavarastot ja sähköistyminen, tekoäly ja digitaaliset kaksoset, autonomisesti liikkuvat robotit, 3D-tulostus ja älykäs robotiikka, sisäviljely ja keinoliha, aurinkoenergia ja aurinkopolttoaineet, vihreät teolliset raaka-aineet, lisätty- ja virtuaalitodellisuus ja etäläsnäolo, henkilökohtaiset mittalaitteet, tietokoneavusteinen oppiminen, transaktioiden digitalisaatio sekä alustat, joukkoistus ja jakamistalous.

Tulevaisuusvaliokunnan mielestä Suomi tarvitsee innovatiivisen, rohkean ja kansallisesta osaamisesta lähtevän Positiivinen kädenjälki -ohjelman. Kestävän kädenjäljen avulla voidaan myös vahvistaa myönteistä viestiä kestävyysmurroksesta, kun kestävä kehityksen haasteita tarkastellaan kestävä työllistävän kasvun näkökulmasta.

Tulevaisuusvaliokunta muistuttaa, että kestävä teknologian kehittäminen edellyttää myös teknologian eettistä arviointia, parempaa säätelyä sekä uuden teknologian yhteiskunnallisten ja terveysvaikutusten arviointia.

Strategiset liiketoimintaekosysteemit: Useissa asiantuntijalausunnoissa kannustettiin hallitusta pyrkimään kestävyystavoitteiden täyttämiseen investoimalla rohkeasti osaamiseen, tutkimukseen, innovaatioihin, kotimaiseen toimintaympäristöön ja yhteiskunnan digitalisointiin, jotta myös elinkeinoelämä investoisi ilmastoneutraaleihin ja kestäviin ratkaisuisuhin. Tämän todettiin

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

mahdollistavan kansainväliset miljardiluokan ekosysteemit, positiiviset kädenjäljet, elinkeinorakenteen uudistumisen ja monipuolistumisen sekä uusien työpaikkojen synnyn.

Energiamurroksen asiantuntijoiden mukaan pitkäjänteinen toimintaympäristön muokkaus verohajauksen, päästökauppamekanismin sekä muiden fossiilisista polttoaineista luopumiseen kannustavin politiikkakeinoin on jo viitoittanut suomalaisille energiatoimijoille kehityksen suuntaa ja luonut toimintaympäristön, jossa keskeisten toimijoiden on ollut mielekästä toteuttaa pitkäjänteisiä investointeja esimerkiksi sähköistymiseen ja uusiin päästöttömiin tuotantoteknologioihin. Kehitys näkyy myös yritysten ja alan järjestöjen omissa suunnitelmissa ja tiekartoissa. Vaikutus alkaa asiantuntijalausunnon mukaan lähivuosina näkyä koko yhteiskuntaa läpäisevänä uusien käytäntöjen yleistymisenä.

Liikenne- ja viestintävaliokunta kiinnitti lausunnossaan huomiota siihen, että hallituskaudella valmistellaan kestävän kehityksen verotusuudistus, jonka tavoitteena on edistää siirtymistä kohti hiilineutraalisuutta. Uudistukseen kuuluvat energiaverotuksen uudistus, liikenteen verotuksen uudistus, kiertotalouden edistäminen sekä päästöihin perustuvan kulutusverotuksen selvittäminen. Liikenne- ja viestintävaliokunta piti hyvänä, että tähän kokonaisuuteen kuuluu myös liikenteen verotuksen uudistus.

Ympäristövaliokunta, maa- ja metsätalousvaliokunta sekä talousvaliokunta painottivat lausunnoissaan kiertotalouden edistämistä kestävän kasvun edellyttämänä rakenteellisena muutoksena.

Tulevaisuusvaliokunnan saamista asiantuntijalausunnoissa kuitenkin todetaan, että siinä missä energiamurros on jo vauhdissa, kiertotalouden edelläkävijäyritysten yrittäjät tai asiantuntijat ovat raportoineet kokevansa olevansa yksin muutoksen äärellä. Kiertotalous on sektoreita poikkileikkaavaa toimintaa, jolle kaivataan toimialakohtaisia tiekarttoja jo tehtyjen vähähiilisyyskarttojen tapaan.

Tulevaisuusvaliokunnan kuulemat asiantuntijat kaipasivat selkeitä sääntelykannusteita esimerkiksi tuotteiden ja rakennusten suunnittelemiseen kierrätettäviksi, uudelleenkäytettäviksi tai korjattaviksi.

Useissa asiantuntija- ja valiokuntalausunnoissa todettiin suomalaisen innovaatioketjun tyypillisesti katkeavan pilotoinnin tai sen skaalaamisen rahoitukseen. Tulevaisuusvaliokunnan kuulemat asiantuntijat muistuttivat koronakriisin avaavan mahdollisuuden ottaa elvytysrahoituksen suuntaamisessa jopa konkreettisemmin kestävyysmurrokseen ohjaavan linjan kuin mitä EU edellyttää. Myös talousvaliokunta korosti elpymisvälineen käyttöä hiilineutraalin siirtymän mahdollistamiseen ja talouden rakenteiden uudistamiseen. Eräissä asiantuntijalausunnoissa ehdotettiin toimialojen tiekarttojen pohjalta laadittavaksi hiilineutraali kiertotalouden investointiohjelma, jolla edistetään uusia kumppanuuksia, laitoksia, innovaatioita ja niille kotimaisia referenssejä sekä EU-rahoituksen hakemista. Samankaltaisia tavoitteita esittivät lausunnoissaan myös sivistysvaliokunta ja talousvaliokunta.

Tulevaisuusvaliokunnan kuulemat asiantuntijat toivoivat valtiovallalta yksimielisesti lisää mekanismeja yhteistyöhön erikokoisten yritysten kesken ja tutkimuslaitosten, yliopistojen ja muiden toimijoiden kanssa. Ekosysteemitomijoiden kokoamista pyysivät niin kiertotalouden, kvant-

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

tialan, uusien ruuantuotantoteknologioiden, luovien alojen kuin liike-elämän edunvalvojenkin edustajat. Suomalaiset ja eurooppalaiset yhteishankkeet nähtiin mahdollisuutena tuoda kotimaisia toimijoita paremmin yhteen.

Sivistysvaliokunnan mukaan globaalisti kilpailukykyiset liiketoimintaekosysteemit ja tutkimusinfrastruktuurit sekä niihin liittyvät yhteistyörakenteet myös houkuttelevat parhaita tutkijoita, opiskelijoita sekä tutkijakoulutettavia, joita tarvitaan Suomen menestyksen takaamiseksi. Etenkin pk-yrityksille tärkeä joukkovoimaa tuottava ratkaisu olisi asiantuntijan mukaan kiertotalouden ”maabrändin” vahvistaminen.

Sivistysvaliokunta muistutti lausunnossaan, että myös luovilla aloilla ja tapahtumateollisuudella on mahdollisuus luoda aineetonta arvonlisää tuomalla kasvua ja hyvinvointia turhaa aineellista kulutusta välttämällä.

Vaikuttavuusasiantuntija muistutti, että uusia liiketoimintaekosysteemejä kehitettäessä tulisi systeemille määritellä vaikuttavuustavoitteet. Näin päästään keskustelemaan liiketoimintaekosysteemin keskinäisistä vaikutuksista ja vältetään eri toimintasektoreiden osaoptimointi.

Tulevaisuusvaliokunta yhtyy lausuntovaliokuntien ja asiantuntijoiden näkemykseen siitä, että kestävyysmurroksen toteuttamiseksi tarvitaan globaalisti kilpailukykyisiä liiketoimintaekosysteemejä yhteistyörakenteineen.

Tulevaisuusvaliokunnan näkemyksen mukaan yhteiskunnan kiertotaloudellistuminen edellyttää sektorikohtaisten kiertotalouden tiekarttojen laatimista sekä sitoutumista myös yksityisiä rahoittajia houkuttelevan kiertotaloudellisen toimintaympäristön ja infrastruktuurin pitkäjänteiseen kehittämiseen.

Tulevaisuusvaliokunta on jo aiemmin lausunnossaan Suomen kestävä kasvun ohjelmasta (TuVL 1/2021 vp — VNS 6/2020 vp) todennut, että: ”Tulevaisuusvaliokunta kannattaa hallituksen 4 %:n tavoitetta TKI-toimintaan bkt:stä ja kiirehtii tämän tavoitteen saavuttamista. Tärkeää on myös suunnata TKI:tä ja koulutusta erityisesti niille vihreän siirtymän osaluille, joita Suomi priorisoi.” ja että: ”Mitkä Suomen lopulliset prioriteetit ovatkin, niiden kaikkien ympärille tarvitaan systeemitason suunnittelu-, kehitys-, tutkimus- ja liiketoimintaosaamista sekä talenttikeskittymiä uusine yhteistyön muotoineen, uusien ekosysteemien rakentamista, kansainvälistä tutkimusta, koulutusta, TKI-toimintaa sekä tarvittaessa demonstraatio- ja pilottilaitoksia, suurten investointien vivutusta ja riskien jakamista.”

Tulevaisuusvaliokunta muistuttaa, että lausunnossaan Suomen kestävä kasvun ohjelmasta (TuVL 1/2021 vp — VNS 6/2020 vp) valiokunta totesi myös, että: ”Suomen investointiympäristön on oltava kansainvälisesti kilpailukykyinen. Tavoitteena tulee olla mahdollisimman vakaa ja ennustettava toimintaympäristö ja resilientti yhteiskunta. Pelkkä vihreän siirtymän lisärahoitus ei riitä, mikäli muut perinteisemmät kasvuntekijät eivät myös ole kunnossa. Yksityiset investoinnit vihreään kasvuun ovat viime vuosina kasvaneet ilman kestävä kasvun ohjelmaakin. Oikein mitoitettulla ja kohdistetulla sekä riittävän kokoluokan julkisella kestävä kasvun vivutuksella voidaan nopeuttaa ja kasvattaa yksityisiä investointeja.

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

Suomi kansainvälisenä toimijana: Tulevaisuusvaliokunnalle Agenda2030-selonteosta lausuneet asiantuntijat ja lausuntovaliokunnat tarkastelivat kansainvälistä ulottuvuutta monesta eri näkökulmasta.

Yleisellä tasolla Suomen toivottiin jatkossa siirtyvän ulkopoliitikassaan kohti planetaarista ajattelua ja globaalin vastuun politiikkaa. Asiantuntijoiden ja myös ulkoasiainvaliokunnan mukaan tulisi arvioida entistä paremmin kotimaassa tapahtuvan toiminnan ulkomaisia vaikutuksia sisällyttäen arviointiin myös kulutuksen päästöt ja kansainvälinen liikenne. Lukuisissa lausunnoissa toivottiin Suomelta eri politiikkasektoreiden, mukaan lukien ulko-, turvallisuus-, terveys-, väestö- sekä kauppa- ja kehityspoliittika, johdonmukaisuutta suhteessa kestäväen kehityksen tavoitteisiin ja määrätietoisia toimia vastaavan politiikkajohdonmukaisuuden edistämiseksi myös EU-politiikassa.

Kestäväen kehityksen tavoitteita joudutaan edistämään maailmassa, jota määrittää myös kiihtyvä suurvaltakilpailu. Tulevaisuusvaliokunnan kuulema ulkopoliittikan asiantuntija viittasi geopolittisen ekosysteemin käsitteeseen, joka tarkoittaa suhteellisen yhtenäisen poliittisen alueen muodostamaa resurssien, teknologian ja inhimillisen toiminnan kokonaisuutta. Erityisesti Yhdysvallat ja Kiina ovat muodostamassa omia geopolittisiä järjestelmiään, joiden välinen konflikti tapahtuu esimerkiksi vaalien sotkemisena, disinformaation levittämisenä, vakoiluna digitaalisilla alustoilla, geopolittisesti korvamerkittyjen resurssivirtojen ohjailuna, merellisen ja maanpäällisen infrastruktuurin rakentamisena sekä sanktioina ja tulleina. Tässä ympäristössä myös ympäristönormit sekä kiertotalous saattavat kääntyä geopolittisiksi suurvaltakilpailun välineiksi.

Tulevaisuusvaliokunnan saamista asiantuntijalausunnoissa todettiin myös, että koronavirus on monissa maissa heikentänyt sisäistä vakautta ja turvallisuutta, ihmisoikeuksien toteutumista ja demokratiakehitystä. Esimerkiksi ulkoasiainvaliokunta sekä sosiaali- ja terveysvaliokunta katsovat lausunnossaan, että kestäväen kehityksen tavoitteiden toteutumista on siksi kiihdytettävä, jotta niiden saavuttaminen vuoteen 2030 mennessä voisi olla mahdollista. Tämä edellyttää ulkoasiainvaliokunnan mukaan, että Suomi osana kansainvälistä yhteisöä aktiivisesti ja innovatiivisesti etsii keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi huolehtien samalla siitä, että koronakriisistä toipuminen tehdään kestäväällä tavalla.

Asiantuntijat esittivät lausunnoissaan monia tapoja ja osaamisalueita, joilla Suomi voi luoda globaalia kestäväen kehityksen edelläkävijyyttä. Tällaisia ovat asiantuntijoiden mukaan esimerkiksi ongelmien hallintakyky sekä sellaiset ratkaisut ja toimintatavat, jotka parantavat normaaliajan arjen toimivuutta ja ehkäisevät siten jo ennakolta katastrofien syntyä. Tähän näkökulmaa liittyy keskeisesti myös toivon ja toimintamahdollisuuksien ilmapiirin ylläpito.

Esimerkiksi osaamiskysymysten todettiin kytkeytyvän globaaleihin kestävyysaasteisiin niin kiinteästi, että Suomen tulisi asiantuntijoiden mukaan tukea nimenomaan koulutusyhteistyötä ja korkeakoulujärjestelmiä kehittyvissä maissa. Sivistysvaliokunta totesi lausunnossaan, että erityisesti ammatillisella koulutuksella on paljon käyttämätöntä potentiaalia koulutusviennissä. Konkreettisina esimerkkeinä sivistysvaliokunta mainitsi osaamisperusteisuuden, ammatillisen opettajakoulutuksen ja yrittäjyyskoulutuksen.

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

Asiantuntijat suosittelivat myös kehittämään sektorirajat ylittävää pohjoismaista yhteistyötä inspiroivaksi esimerkiksi keskinäisriippuvassa maailmassa toimimisesta.

Globaaliin vastuunkantoon sisältyy ilmastoasiantuntijoiden ja ulkoasiainvaliokunnan mukaan keskeisesti kansainvälisen ilmatorahoituksen tason nosto, määrälliset ja laadulliset tavoitteet ja tuki hauraimmille maille. Ulkoasiainvaliokunta kuitenkin muistutti, että ilmatorahoituksen kasvattaminen ei saa syödä varoja muulta köyhyyden ja eriarvoisuuden vähentämiseen tähtävältä kehitysyhteistyöltä.

Maa- ja metsätalousvaliokunta korosti lausunnossaan, että samat kestävyysvaatimukset tulee voida kohdistaa globaalille elintarviketuotannolle kuin kotimaiselle tuotannolle.

Ulkoasiainvaliokunta nosti lausunnossaan esiin myös biodiversiteettikadon, pandemioiden ja ilmastomuutoksen välisen tiiviin yhteyden ja niiden yhteiset ratkaisut teemana, jota EU:n tulee vahvistaa ulkosuhteissaan. Suomi voi ulkoasiainvaliokunnan näkemyksen mukaan pyrkiä vaikuttamaan unionissa siihen, että luonnon monimuotoisuuden suojeluun kohdennetaan rahaa myös EU:n kehitysrahoitusinstrumenttien kautta.

Tulevaisuusvaliokunta katsoo, että Agenda2030-toimenpideohjelmassa on jatkossa arvioitava entistä tarkemmin Suomen vaikutuksia planetaariseen kestävään kehitykseen. Asiantuntijakuulemisissa korostui erityisesti Suomen suuri ekologinen velka. Muita esille nousseita näkökulmia olivat esimerkiksi kestävä teknologian vientiin liittyvä positiivinen kädenjälki, koulutusviennin mahdollisuudet, pohjoismainen yhteistyö sekä kehityspolitiikan rinnalla myös muiden politiikkasektoreiden, kuten esimerkiksi ulko-, terveys-, väestö- sekä kauppapolitiikan keskinäisriippuvuuksien ja ristikkäisvaikutusten arviointi kestävässä kehityksessä.

Tulevaisuusvaliokunnan mielestä tarkempaa huomiota edellyttävät myös turvallisuuspolitiikan ja kestävä kehityksen liittymäpinnat, jos suurvaltakilpailu tulevaisuudessa moninaista myös kestävä kehitystä.

Toivon viesti

Useissa asiantuntijalausunnoissa tutkijat peräänkuuluttivat tunnetason parempaa huomiointia viestinnässä. Ihmiset tarvitsevat mahdollisuuden ympäristösyllisyyden, surun ja suuttumuksen tunteiden tunnustamiseen. Samaan aikaan yhteisöllinen tuki, myötätuntoinen kohtaaminen, myönteiset tulevaisuuskuvat, ylpeydenaiheet ja merkityksellisyyden ja toivon korostaminen ovat tärkeitä kaikille ja etenkin nuorille. Ne mahdollistavat tunteiden kanavoimisen kansalaisaktiivisuudeksi.

Asiantuntijoiden mukaan tarvitaan entistä laajempaa viestintää siitä, että on monenlaisia toimia, valintoja ja kulutus päätöksiä, joiden kautta itse kukin voi kantaa vastuuta kestävyysmurroksen edistämisestä. Esiin nostettuihin ratkaisuihin ja uudenlaisiin mahdollisuuksiin tarttumalla ihmiset voivat kokea motivoivaa sosiaalista hyväksyntää. Vastuuta kestävästä kehityksestä ei kuitenkaan saa vyöryttää ensisijaisesti yksilötasolle, vaan päättäjien on luotava kestäväälle toiminnalle

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

uskottavat ja toivoa antavat suuntaviivat ja edellytykset. Tämä näkökulma korostui varsinkin nuorison edustajilta saaduissa lausunnoissa.

Tulevaisuusvaliokunta kuulee valtioneuvoston kansliaa ja asiantuntijoita vuosittain tulevaisuusmietinnössä ja Agenda2030-mietinnössä olevien ponsien toteutumisesta hallituksen vuosikertomusta käsittelevän lausunnon yhteydessä. Lausunnossa hallituksen vuosikertomuksesta 2017 (TuVL 2/2018 vp — K 11/2018 vp) valiokunta kuuli myös Nuorten Agenda2030-ryhmää, joka esitti valiokunnalle kaksi kysymystä: ”Toteatte mietinnössänne, että talouden rooli on määritettävä uudelleen, jotta kestävä kehitys on mahdollinen. Mitä tarkoittatte tällä?” Ja ”Haluamme kysyä teiltä, arvon tulevaisuusvaliokunta, ovatko teknologiset innovaatiot, kiertotalous tai lainsäädännön muutokset riittäviä keinoja ilmastonmuutoksen torjuntaan vai tarvitsemmeko radikaaleja yhteiskuntavisiioita ja muutoksia talousjärjestelmäämme tai elämäntapaamme, jotta tasa-arvo toteutuu ja ilmastonmuutos saadaan pysäytettyä?”

Tulevaisuusvaliokunta vastasi nuorille lausunnossaan seuraavasti: ”Talouden roolin uudelleen määrittelyllä tulevaisuusvaliokunta tarkoitti Agenda2030-mietinnössään sitä, että jotkin kasvun ja kestävä kehityksen tavoitteet voivat olla sovittamattomasti ristiriidassa keskenään.” Ja: ”Lisäksi on huomattava, että ihmisten hyvinvointi voi kasvaa myös ilman talouskasvua ja kaikki talouskasvu ei tarkoita ihmisten hyvinvoinnin kasvua. Juuri tästä syystä tulevaisuusvaliokunta edellytti Agenda2030-mietinnössään valtioneuvostoa kehittämään BKT-mittarille rinnakkaisia hyvinvointitalouden mittareita.” Ja vielä: ”Tästä näkökulmasta YK:n Agenda2030-toimintaohjelma kyllä riittää vipuvoimaksi ihmiskunnan kehityssuunnan kääntämiseen, jos tavoitteet vain konkretisoidaan todellisiksi toimenpiteiksi, jos pidetään huoli politiikkajohdonmukaisuudesta kaikilla politiikan osa-alueilla ja jos kaikki maailman maat toimivat kukin omilla tavoillaan yhteisten päämäärien toteuttamiseksi. Lisäksi Agenda2030-selonteon on ohjattava hallitusohjelmaa eikä päinvastoin. Tulevaisuusvaliokunta on Agenda2030-mietinnössään edellyttänyt Suomen toimivan tämän kehityksen suunnannäyttäjänä.”

Tulevaisuusmietinnön toisessa osassa (TuVM 1/2018 vp — VNS 5/2018 vp) valiokunta totesi lopuksi, että: ”...eräs tärkeimmistä, mutta ehkä sellaisenaan artikuloimatta jääneistä arvokysymyksistä on: Miten rakentaa tarinaa Suomesta ja suomalaisuudesta, joka perustuu monimuotoisuuteen ja jossa jokainen voisi kokea kuuluvansa mukaan? Työn sopeuttaminen meneillään olevaan murrokseen, mutta myös planeetan asettamiin rajoihin, edellyttää käytäntöjen ja narratiivien muutosta toivoa ylläpitäväksi, uudeksi jälleenrakennusprojektiksi. Kenenkään ei tule olla tässä tarinassa objekti - pelkkä toimenpiteiden kohde. Olemme kaikki subjekteja. Kukin omilla taidoillamme ja omalla tavallamme.”

Lausunnossaan EU:n vihreän kehityksen ohjelmasta (TuVL 1/2020 vp — E 61/2019 vp) tulevaisuusvaliokunta totesi myös, että: ”Äärimmäisen haastavasta kokonaistilanteesta johtuen tulevaisuusvaliokunta keskittyy lausunnossaan erityisesti vihreän siirtymän toimeenpanon ja covid-19-pandemian seurauksista elpymisen rajapintaan, siihen, miten nämä kaksi suurta haastetta voidaan yhdistää niin, että samalla ratkaistaan myös kolmas haaste eli mahdollinen globaali lama ja velkakriisi. Valiokunnan lausunnon ydinviestinä on toivo: asiat tulevat tulevaisuudessa olemaan paremmin kuin ne olivat ennen covid-19-pandemiaa.”

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

Tulevaisuusvaliokunnan mielestä Agenda2030-selonteko ja laajemminkin koko Agenda2030-toimenpideohjelma ja muutkin vastaavat kestävän kehityksen politiikkaa ohjaavat ohjelmat ja etenkin kansalaisia ja sidosryhmiä päätösprosesseihin osallistavat työskentelymuodot on sanoitettava toivon muotoon.

Päätöksenteon pohjaksi tarvitaan tietoa niin mahdollisuuksista kuin uhkistakin, mutta ilmastonmuutoksella, lajikadolla, pandemioilla, luonnonkatastrofeilla ja muilla romahduksilla pelottelu ei ole oikea tapa edetä kestävään kehitykseen. Parhaiten muutokseen innostavat positiiviset esimerkit maailmalta ja kotimaasta läheltä ihmisen omaa arkea.

Kestävästä tulevaisuudesta on tehtävä ihmisen kokoinen ja näköinen.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Tulevaisuusvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy kannanoton selonteon VNS 3/2020 vp johdosta.

Valiokunnan kannanottoehdotus

Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto

1. kuvaa jatkossa Agenda2030-selonteossa yksityiskohtaisemmin, miten Suomen muu kestävän kehityksen politiikka kiinnittyy Agenda2030-toimenpideohjelmaan, varmistaa, että erilaisissa toimikunnissa, paneeleissa, raadeissa, pyöreissä pöydissä sekä tutkimus- ja työryhmissä tehtävä Agenda2030-toimenpideohjelmaan liittyvä työ muodostaa synergisen kokonaisuuden ja tulee aidosti huomioon otetuksi, varmistaa Agenda2030-toimenpideohjelmaan liittyvän monitoimijaisen ja poikkisektoraalisen työn koordinoinnin, tekemisen ja arvioinnin edellyttämät resurssit valtioneuvoston kansliassa ja ministeriöissä sekä myös muiden keskeisten sidosryhmien, kuten esimerkiksi kestävän kehityksen toimikunnan, kehityspoliittisen toimikunnan, tiedepaneelien ja kansalaisraatien osalta.

2. painottaa kestävän kehityksen politiikassa etenkin Suomen ekologisen velan lyhentämistä sekä toimenpiteitä, jotka ratkaisevat julkisen talouden rakenteelliseen alijäämään, julkisen velan kasvuun, huoltosuhteen heikkenemiseen sekä väestön alueelliseen keskittymiseen ja eriytymiseen liittyviä ongelmia mukaan lukien yksinäisyyteen, mielenterveyteen ja liikkumattomuuteen liittyvät ongelmat.

3. vahvistaa kuntien ja julkisten hankintojen roolia kestävän kehityksen toimeenpanon ajurina ja kehittää valtioneuvoston kanslian kestävän kehityksen työn ja valtiovarainministeriön kuntapolitiikkatyön yhteyttä.

4. edistää kestävän kehityksen politiikassa ilmiöpohjaista toimintamallia, tunnistaa ja ottaa huomioon Agenda2030 toimenpideohjelman tavoitteiden ja toimien sekä näihin kytkey-

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

tyvien teknologiaratkaisuiden keskinäisriippuvuudet sekä yhteis-, ristikkäis- ja ulkoisvaikutukset, kehittää suomalaisen kulutuksen rajat ylittävien vaikutusten mittausta- ja raportointitapaa, pyrkii Agenda2030-toimenpideohjelmassa kokonaiskestävyyden edistämiseen, kehittää tavoitteita ja toimenpiteitä konkreettisia ja arvioivia mittareita, joilla voidaan seurata kestävä kehityksen edistymistä pitkäjänteisesti yli budjetti- ja vaalikausien, hyödyntää näitä mittareita muun muassa Agenda2030-selonteossa sekä kestävä kehityksen budjetoinnissa julkisen talouden suunnitelmissa ja talousarvioissa. Määrällisten mittareiden rinnalle tarvitaan myös laadullista edistymisen ja sen esteiden analyysiä.

5. kehittää ja resursoi osana tietoon perustuvaa päätöksentekoa myös arviointia. Arviointia on tehtävä sekä etukäteen että jälkikäteen, ja arvioinnin tulokset on myös aidosti huomioitava lainvalmistelussa. Tarvetta on erityisesti kestävä kehityksen arvioinnille, lapsivaikutusten arvioinnille, yritysvaikutusten arvioinnille, teknologian yhteiskunnallisten vaikutusten ja teknologian terveysvaikutusten arvioinnille sekä tiedolle kestävä kehityksen ja hiilineutraaliuden edistämistoimien kustannuksista ja taloudellisista vaikutuksista, vaihtoehtoisten toteutustapojen kustannuksista ja toimimattomuuden hinnasta.

6. nostaa tutkimus- ja kehityspanostukset 4 %:iin bkt:stä. Oikein mitoitettulla ja kohdistetulla sekä riittävän kokoluokan julkisella kestävä kasvun vivutuksella voidaan nopeuttaa ja kasvattaa myös yksityisiä investointeja.

7. huolehtii opettajien osaamisesta kestävyysmurroksessa ja ekososiaalisessa sivistyksessä, päivittää eri alojen koulutustarpeiden ennakointia ja koulutusjärjestelmien toimintaa kestävyysmurroksen edellyttämien osaamis- ja työvoimatarpeiden näkökulmasta, suuntaa jatkuvaa oppimista ja uudelleen kouluttautumista oikeudenmukaisen siirtymän näkökulmasta varsinkin niille toimialoille ja alueille, joita kestävyysmurros eniten muuttaa, turvaa vapaan sivistystyön resurssit ja lisää taiteen perusopetusta kaikilla opetusasteilla, lisää tulevaisuuskasvatusta opetukseen ja oppilaanohjaukseen alkaen opettajien ja ohjaajien koulutuksesta sekä täydennyskoulutuksesta.

8. edistää taiteen osallistumista kiperien ongelmien ratkaisemiseen yhdessä tieteen, talouden ja julkishallinnon toimijoiden kanssa tekemällä Luovuuden tiekartan.

9. edistää talouden systeemistä kestävyysmurrosta kehittämällä pitkäjänteisesti keskeisiä keihäänkärkimurroksia, kuten kestävä energiaa ja kiertotaloutta tukevaa sääntelyä ja kannusteita.

10. tukee alueellista yhteistyötä esimerkiksi yritysten, järjestöjen ja yhdistysten sekä oppilaitosten (varhaiskasvatuksesta yliopistoihin ja korkeakouluihin) välillä niin, että sillä tuetaan alueellisia vahvuuksia, kehittää kestävä kasvun keihäänkärkien ympärille systeemitason suunnittelu-, kehitys-, tutkimus- ja liiketoimintaosaamista sekä talenttikeskittymiä uusine yhteistyön muotoineen, mahdollistaa kestävä kasvun liittyviä kokeiluja sekä demonstraatio- ja pilottilaitoksia ja vivuttaa suuria kestävä kasvun investointeja.

11. tekee innovatiivisen, rohkean, kansallisesta osaamisesta lähtevän ja kansainvälistä vaikuttavuutta korostavan Positiivinen kädenjälki -ohjelman yhteistyössä elinkeinoelä-

Valiokunnan mietintö TuVM 1/2021 vp

män kanssa kestävien teknologioiden ja ratkaisuiden sekä paremman sääntelyn monialaiseksi kehittämiseksi ja kestävästä työllistävään kasvuun edistämiseksi.

12. arvioi suurvaltakilpailun vaikutukset kestävässä kehityksessä.

13. edistää kestävyysmurroksen hyväksyttävyyttä, oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa sekä kansalaisten henkistä resilienssiä mahdollistamalla sidosryhmien ja kansalaisten osallistumisen ratkaisuiden suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin, varmistaa, että myös yhteiskunnan hiljaiset, kuten lapset, nuoret, maahanmuuttajat, vammaiset ja ikääntyneet otetaan aktiivisiksi toimijoiksi mukaan kestävyysmurroksen tekijöiksi.

14. sanoittaa Agenda2030-toimenpideohjelman ja muutkin vastaavat kestävässä kehityksessä politiikkaa ohjaavat ohjelmat ja etenkin kansalaisia ja sidosryhmiä päätösprosesseihin osallistavat työskentelymuodot toivon muotoon. Päätöksenteon pohjaksi tarvitaan avointa tietoa ja arvokeskustelua niin kestävyysmurroksen mahdollisuuksista kuin uhkistakin, mutta parhaiten tarvittavaan muutokseen innostavat positiiviset esimerkit maailmalta ja kotimaasta läheltä ihmisen omaa arkea. Kestävästä tulevaisuudesta on tehtävä ihmisen kokonainen ja näköinen.

Helsingissä 13.10.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Joakim Strand r
varapuheenjohtaja Pirkka-Pekka Petelius vihr
jäsen Marko Asell sd
jäsen Harry Harkimo liik
jäsen Hannakaisa Heikkinen kesk
jäsen Katja Hänninen vas
jäsen Ari Koponen ps
jäsen Antti Lindtman sd
jäsen Merja Mäkisalo-Ropponen sd
jäsen Arto Pirttilahti kesk
jäsen Kristiina Salonen sd
jäsen Sari Tanus kd
jäsen Sinuhe Wallinheimo kok
jäsen Jussi Wihonen ps

Valiokunnan sihteerinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Olli Hietanen
valiokunnan pysyvä asiantuntija Maria Höyssä